

POŠTNINA PLAČANA V GOTOVINI

LETO IV • ŠTEV. 7

SVOBODA

V S E B I N A

Pred kongresom „Svobode”

J. K., Drja Janeza Kreka socijalni nazori

Dr. A. Siemsen, Politična umetnost in umetniška politika

Leonhard Frank: Od treh milijonov trije

Knjige in knjižnice

Društveno življenje

Dramatika

Delavski sport

Razno

1. JULIJ 1932

IZHAJA MESEČNO V LJUBLJANI

Mestna hranilnica ljubljanska

Ljubljana, Prešernova ulica števil. 3

je največja regulativna hranilnica v Jugoslaviji

Ima vlog nad 430,000.000 Din.

Za vse vloge jamči ljubljanska mestna občina z vsem svojim premoženjem in z davčno močjo.

Vloge se sprejemajo na knjižice in na tekoči račun. Naložbe proti odpovedi se obrestujejo po dogovoru kar najbolj ugodno.

Posojila se dovoljujejo na posestva, menice in vrednostne papirje čim najceneje.

Za male trgovce in obrtnike obstoji pri hranilnici kreditno društvo, za pupilarne naložbe pa sodni depozitni oddelek.

Za varčevanje mladine izdaja domače hranilnike, za pošiljanje denarja po pošti pa svoje položnice.

Telefon št. 2016 in 2616.

Poštni čekovni račun št. 10533.

Uradne ure za stranke so od 8. do 12. in pol.

S · V · O · B · O · D · A

Naročnina za člane Svobode letno	Din	12—
Naročnina za druge letno		36—
" " polletno		18—
" " četrtletno		10—
Naročnina za Ameriko letno	Dolar	1—

Uredništvo in uprava za Jugoslavijo: Ljubljana, Palača Del. zbornice, Miklošičeva c. 1.
 Za Ameriko: Chicago, Ill. 3639 W, 26 Th. St.

PRED KONGRESOM „SVOBODE“

Naša delavska kulturna zveza »Svoboda« že nekaj let sistematično izvršuje svoje izobraževalno, vzgojno in telesno-kulturno delo med našim delavstvom. Njeni kongresi niso običajni občni zbori, kakor jih ima nešteto društev vsako leto: naši kongresi se ne zadovoljujejo s tem, da bi delegati poslušali suhoparna številčna poročila, da bi podeljevali absoltorije staremu odboru in po izvolitvi novega šli zopet na svoje domove nadaljevat malenkostne društvene funkcije. Mi nismo zaljubljeni v društvo kot tako. Ne delamo radi društva. Izogibamo se takozvanemu »verein-arstvu«. Smo za »Svobodo« kot nujno potrebno organizacijo za prebujanje proletariata. »Svoboda« nam je le sredstvo za doseg višjih namenov. »Svobodaši« smo pokretaši. Zato na svojih kongresih ne merimo uspeha svojega dela po golih številkah članov in odsekov, temveč po tem, kaj so ti člani in odseki storili ali prispevali za duhovno osvobojenje delavcev izpod najraznovrstnejših tujih vplivov, ki zavirajo izvrševanje poslanstva, ki je zgodovinsko določeno proletariatu. Glavni namen vsega našega dela je, da pripravimo čim več delavcev do tega, da začno res misliti, da samostojno in kritično mislijo in potem samozavestno in solidarno delajo za boljše čase. Svojim članom ne nudi »Svoboda« nobenih materialnih ugodnosti, temveč zahteva od njih, da nesebično in požrtvovalno delajo za cilje, katerih uresničenje bo koristilo vsemu delovnemu človeštvu.

Mreža naših organizacij se razteza po vseh industrijskih krajih dravske banovine in se razpleta preko Zagreba dalje v savsko banovino. Organizacijsko smo relativno solidna organizacija. Kolikor je praksa spravila na površje novih organizacijskih vprašanj, jih bomo na kongresu in kasneje z delom hitro rešili. Kajti to so vprašanja notranje uprave, spopolnitve pravil za olajšanje dela »Svobodam« izven Slovenije, razmerja do delavskega kolesarskega društva in športa sploh i. p.

Najvažnejša naloga našega kongresa pa bo poglobitev intenzivnega vzgojnega dela. Letos izide Marxov »Kapital« v slovenščini, prihodnje leto bo petdeset let, odkar je umrl Karl Marx, veliki duhovni utemeljitelj modernega proletarskega gibanja. Gledati in poskrbeti moramo, da postane »Kapital« duhovna last in historični materializem svetovni nazor čim večjega števila delavcev. Organizirati moramo po večjih okrajih izobraževalne tečaje, pa ne take, kjer predavatelj skuša povedati čim več učenosti, potem pa gre, ne da bi se zanimal za to, koliko so ga poslušalci razumeli; koliko je razbistril pojme, koliko je storil za proletarsko idejo.

Prirediti je treba tečaje na ta način in s takimi učnimi metodami, ki bodo dale nekaj novega prepričanega, dobrega, trdnega in navdušenega naraščaja delavskega gibanja. Zavedati se moramo, da more proletarska akcija danes računati z uspehi le tedaj, če ima borce, ki so dosledni v svojem prepričanju tudi izven organizacijskega življenja. Naše delavsko gibanje ima nekaj pridnih organizacijskih uradnikov in socialno-političnih delavcev. Dobro. Treba pa je predvsem pravih delavskih zaupnikov, ideološko trdnih, značajnih in pogumnih. Če teh ni, iščejo člani, še bolj pa drugi, informacij drugod in s tem postajajo žrtve delavstvu tujih vplivov in pokretov.

Občni zbor dramatične podzveze bo še pred kongresom našel pota, da se vse naše prireditve čim bolj podredé temu namenu, da bodo vplivale na najintimnejše doživljanje vsakega posameznika in da bodo oblikovale tudi vsakdanje življenje delavcev v našem zmislu.

Glavna naloga našega zagrebškega kongresa bo torej, da pripravi čim intenzivnejše vzgojno in izobraževalno delo, da posebej še poskrbi, da bo naše kulturno delo najživalnejše v prihodnji jesensko-zimski sezoni in da se v skladu s tem zboljša delovanje naših posameznih podzvez.

Kraj kongresa — Zagreb — bo manifestiral širjenje delavskega kulturnega pokreta, kongres sam s svojimi posvetovanji pa bo skrbel predvsem za notranjo okrepitev in osamosvojitve delavskega gibanja. Kajti »osvobojenje delavskega razreda se mora doseči po delavskem razredu samem...«

—elj

J. K.

DRJA JANEZA KREKA SOCIJALNI NAZORI

Ime Janeza Evangelista Kreka ima dandanes v slovenskem javnem življenju vobče dober glas. S tem imenom se dičijo zlasti krščanski »socialci«, ki hočejo veljati za njegove učence in naslednike. Razvoj razmer radi pozabljajo posamezniki bolj kratkega spomina, tudi taki, ki sicer niso bili Krekovi politični prijatelji. Le tako se je mogla ustvariti neresnična legenda, da je Krek simpatiziral s socialističnim gibanjem in da je nekaj pripomogel k razvitku delavskega pokreta v Sloveniji.

Dr. Krek je bil gotovo človek velikih sposobnosti, impulzivne iniciativnosti in izredne delavnosti. To se mu mora z vsem spoštovanjem priznati. Svojih talentov ni zakopal, ampak jih je izrabil v korist katoliškega pokreta med slovenskim ljudstvom. Njegovi lastni politični prijatelji so mu včasih oponašali, da je osebno mlačen v verskih rečeh. To pa nima pomena. Važno je le njegovo delo. S svojim delom pa je v prvi vrsti in pred vsem utrjeval moč in vpliv katolicizma.

Dr. Krek velja za ustanovitelja krščanskega socialstva med Slovenci. To organizacijo pa je ustanavljal samo zaradi tega, da ohrani katoliški vpliv med delavci, da jih obdrži v katoliški politični stranki in da jih odvrača od socialne demokracije. Krščansko-socialna organizacija naj bi bila privesek katoliško-narodne stranke, čeprav naj bi ji včasih po potrebi »navidez« oponirala. To je dr. Krek v »Slovincu« leta 1897 odkritosrčno povedal takole:

»Konservativstvo in krščansko socialstvo, ali kakor že hočemo reči, ta dva toka se večkrat pokažeta pri nas. Najprej moramo konstatirati, da

nikakor to nista **dve stranki**. Bistvene načelne razlike ni med njima. Obe imata svoje upravičeno mesto v katoliškem narodnem gibanju. Nasprotujeta si sempatja le **navidezno**; v višji sintezi je obojnega toka stremljenje istovetno... Nasproti liberalnim prekucuhom je zadoščala konservativna ideja. Nasproti socialnim demokratom pa ne zadošča...«

Krek je torej ustanavljal krščansko socialstvo, da bi utrjeval moč takratne katoliško-narodne stranke. S tem je delavskemu pokretu škodoval, ker ga je razdvajal. Posledice vidimo še dandanes. Krščansko socialna JSZ je prešibka, da bi mogla uspešno braniti delavske interese, vendar pa dela zgago v itak težkih današnjih razmerah.

Dr. Krek je spoznal socialno-demokratsko gibanje v letih 1889 do 1892, ko je studiral na Dunaju. Sam se je pa navduševal za antisemitsko stranko, ki jo je v tistih letih ustanavljal dr. Lueger po dunajskih predmestnih gostilnah in ki si je pozneje dala ime krščansko socialna stranka. Ta stranka igra — kakor znano — sedaj tako žalostno ulogo v Avstriji. Dr. Krek se je v tistih letih tudi sam rad imenoval »antisemita«, čeprav Slovenci niti takrat nismo imeli in tudi danes nimamo obrezanih Židov. Z očmi Luegerjevih malih meščanov je Krek gledal na socialno-demokratsko gibanje. Te svoje nazore je odkritosrčno izpovedal v povesti »Iz nove dobe«, ki je leta 1893 izhajala v »Dom in Svetu«:

»Bil so žalostni časi. Kdor je zašel med socialiste, je bil nakrat vrtoглаv. Slast po novem, boljšem času se mu je vzbudila; čuda naglo je odvrigel raz sebe vse, kar ga je vezalo s prošlostjo: vero, molitev, pridnost, varčnost, **poštenje**. Napuh se je zbratil s sovraštvom in rodil nešteto zla. Poštene delavske družine, ki so še nedavno živele zadovoljno s svojim uboštvom, tolažeč se z očetovsko previdnostjo božjo, so se izpremenile v živ pekel. Če so stradali otroci in prosili kruha, če je plakala žena in prosila moža, naj skrbi zanjo, naj skrbi za nebogljene črviče svoje, je bilo vse zaman. Prva mu je bila socialistična družba, shodi in listi, in če je imel tudi vzeti na posodo ali zastaviti najpotrebnejšo obleko, je moral dobiti denar zanje. Razdivjanosti je bilo vedno več. V resnici: bili so žalostni časi... Na zastavi, katera vihra socialističnim delavcem v boj, je zapisano s krvavimi črkami: Za kruh, za življenje! Rešiti in ohraniti si obstanek življenja. Lakota in revščina lastna in družine njegove pa jim rodi mnogo strastij, hujših in silnejših nego karkoli drugega... Vse je naše. Mi smo bogovi in kralji. Narava in znanost nam ponujata pomoč; za nas delujeta...«

Da bi slovenske delavce obvaroval pred takimi nazori, je dr. Krek, ko se je vrnil z Dunaja v domovino, začel ustanavljati krščansko socialno organizacijo in ji je dal program. Jože Gostinčar, eden izmed prvih Krekovih somišljenikov in še sedaj član načelstva JSZ, je na predvečer letošnjega občnega zbora JSZ v »Pravici« objavil krščansko-socialni program, kakor ga je sestavil in objavil dr. Krek v »Glasniku« leta 1898. Glavne točke tega programa so:

»1. Najvažnejše dolžnosti, ki jih imamo krščanski socialci, so nam **dolžnosti do Boga** in najsvetejša pravica nam je, izvrševati te dolžnosti. Tu ne odstopimo **niti za ped**. Vse, kar pospešuje pravo katoliško mišljenje in življenje, nam je tudi z našega socialnega stališča ljubo in drago.

2. **Vladarja smo zvesti sinovi in hčere in ostanemo. Ima bogatejših in bolj uvaževanih podložnikov, a zvestejših nima.** V dušo svojih somišljenikov smo polagali vedno to misel in dogodki zadnjega leta (opomba

uredništva: leta 1898 so praznovali petdesetletnico vladanja cesarja Franca Jožefa) so pokazali, da živi v njih nepremagljivo.«

K tej točki je Jože Gostinčar v »Pravici« dostavil: »To je dr. Krek zapisal za tedanje Avstrijo. **Koliko bolj pa to drži za njegov ideal — Jugoslavijo.**«

Krekov program se nadalje glasi:

»4. Socialci smo. Zato upošteevamo **svetost**, pa tudi meje avtoritete in **zasebne lasti**. Neomejene oblasti ne priznavamo nikomur, razen Bogu. Neomejenega izvrševanja zasebne lasti tudi ne moremo dopuščati. V ta namen, da bi se zasebna last izvrševala pravično, težimo po združni organizaciji. Namesto mrzlih strojnih sil, namesto trdih pestij velikega kapitala, hočemo, da zavladajo npravne sile ljubezni in pravičnosti. Zato pa hočemo oživiti **stanovska telesa** in v ta namen ustanavljamo in podpiramo zadruga delavskih stanov...« (Razpravo o stanovsko družbi glej v 5. številki »Svobode«!)

Ta svoj program zaključuje dr. Krek z grožnjo, da ima svet še dovolj grobov za sovražnike krščanskih socialcev in s svečano prisego: »Taki smo in drugačni ne bomo! Bog nam pomozil!«

Jože Gostinčar je v zadnji »Pravici« po svojih lastnih besedah ta Krekov program objavil zaradi tega, da sedanji katoliški javnosti, ki je v zadnjem času postala nekam nezaupljiva napram JSZ, dokaže, da se JSZ še vedno nahaja v resnici na Krekovi poti, da so pa njeni (namreč katoliški) klevetniki in sovražniki zašli na stranska pota, v počast osebnih stremeljenj in kapitalizma. — Stari Gostinčar je vsekakor izvršil koristno delo, da je pravi Krekov program predočil svojim zelo mladim prijateljem, ki hočejo biti istočasno Krekovci in — socialisti.

Dr. Krek pa svojim nasprotnikom ni obljubljal grobov samo v besedah. Svoje neprijateljstvo napram socialni demokraciji in svobodnim strokovnim organizacijam je tudi z dejanjem dokazal, ko je leta 1897 kot poslanec v dunajskem državnem zboru opravičeval in odobraval razpust tedanje železničarske strokovne organizacije.

Leta 1893. se je namreč ustanovila v Avstriji strokovna organizacija železničarjev, ki se je priključila avstrijski strokovni komisiji in se je tudi udeleževala mednarodnih železničarskih kongresov. Organizacija se je lepo razvijala in naglo širila in je že leta 1896. štela preko 24.000 članov. Avstrijska vlada je železničarsko organizacijo dolžila, da ima za glavni namen propagando mednarodnega socializma, da agitira za solidarnost železničarjev z vsem ostalim delavstvom in da priznava tudi štrajk kot sredstvo za doseg svojih namenov.

Dne 10. marca 1897. so se prvokrat vršile volitve za avstrijski državni zbor v takomenenovani peti kuriji, v kateri so imeli volilno pravico vsi 24 let stari državljani, neglede na to, ali so plačevali direkten davek ali ne. Pri teh volitvah je bilo v celi Avstriji izvoljenih tudi 22 socialnih demokratov, na Kranjskem pa je bil izvoljen dr. Krek.

Koj po izvršenih volitvah pa je notranje ministrstvo razpustilo železničarsko strokovno organizacijo z običajno utemeljitvijo, da je preko-račila svoj po statutih določeni delokrog.

Ko se je koncem marca sestal državni zbor, so socialno-demokratski poslanci vložili nujni predlog, naj se izvoli parlamentarni odbor, ki naj preišče vzroke in zakonitost razpusta. O tem nujnem predlogu se je razpravljalo na seji dne 30. aprila. Vlada se je upostavitvi parlamentar-

nega odbora protivila in kot glavni zagovornik vlade se je v tej debati pojavil — dr. Krek.

Dr. Krek je pri tej priliki prvič nastopil kot govornik v dunajskem državnem zboru. Naj torej priobčimo nekaj iz njegovega »deviškega« parlamentarnega govora.

Med drugim je rekel:

»Ta razpust je bil potreben iz enostavnega razloga, ker so železničarji pri tej organizaciji samo škodo trpeli... Železničarji so si v tej organizaciji tako v Ljubljani kakor tudi v celi Avstriji izbrali za zastopnike prav dobro znane ljudi, ki se zbirajo pod zastavo drja. Adlerja... Najprej mora biti zlomljena strahovlada socialnih demokratov nad delavci... Železničarji so bili pri tej organizaciji oškodovani gmotno in duhovno. Gmotno na ta način, da so plačevali razmeroma visoke prispevke, za kar niso drugega dobili kakor nekaj hujskaških časopisov... Duhovno pa so trpeli škodo, ker se jim je za bodočnost pač obljubljalo izboljšanje njih položaja, ni se jim pa dalo nikakega pozitivnega programa... Če stoji socialna demokracija na Marxovem stališču — in na tem stališču stoji — mora prav gotovo svoje delavce vzdrževati v nezadovoljnosti dotedaj, da bo cela država in ne samo ena država, ampak celi svet po teh načelih urejen. In ta cilj, gospoda moja, ki je tako visoko postavljen in ki ga po mojem mnenju ni mogoče doseči, mora nujno vedno in vedno vzdrževati želo nezadovoljstva med delavstvom in mora delati iz delavca revolucionarja... Ta organizacija je gojila brezverstvo. Jaz sam sem bil navzoč na shodih te organizacije in sem na ustanovnem občnem zboru na lastna ušesa slišal, da je zastopnik z Dunaja, ki je prišel v Ljubljano, javno rekel: »Delavci, skrbite sedaj za svoje dobro, ker s smrtjo je itak vsega konec.« Jaz sam sem na teh shodih slišal, kako so socialno-demokratski agitatorji razlagali razvoj človeka po evolucionističnih principih... Časopisi, ki tej organizaciji služijo, so od A do Z napolnjeni z mržnjo do Boga, da bi svoj namen dosegli. V teh časopisih — mi Slovenci imamo dva — je bilo javno tiskano in ni bilo confiscirano, da je geologija zavrgla eksistenco Boga... Tajniki, ki so pri teh organizacijah nastavljeni, imajo edino dolžnost, da agitirajo. Mi na primer imamo na Kranjskem dva. Eden je bil plačan od ljubljanske železničarske strokovne organizacije in ta strokovni tajnik je vršil politično agitacijo, ki ima s strokovno organizacijo prav malo opraviti. Tem strokovnim tajnikom se je dajala prilika, da so pridigali materialistični svetovni nazor, sovraštvo proti veri in mržnjo proti avtoriteti...«

Tako je govoril kot glavni govornik vlade dr. Krek. Skratka: njegov govor se popolnoma strinja z njegovim krščansko-socialnim programom.

Nujni predlog je bil odklonjen. Sledilo je nekaj let hudega preganjanja železničarjev, ki so se bili eksponirali v razpuščeni organizaciji. Zato nimajo svobodno organizirani delavci povoda, da bi slavili drja. Kreka. Pač pa imajo njegovi politični pristaši dovolj vzrokov, da ga časte, ker jim je v prvi vrsti dr. Krek s svojim gospodarskim in političnim delom ustvaril močno politično stranko SLS, in zlasti še zaradi tega, ker je tej stranki, ki je bila po svoji pravi naravi hierarhična in nedemokratska, dal ljudsko-demokratsko fasado.

Op. ur. Povod za ta članek je dal proglas nekega odbora za postavitve Krekovega spomenika.

DR. A. SIEMSEN:

POLITIČNA UMETNOST IN UMETNIŠKA POLITIKA**Kaj je umetnost?**

Ta beseda, ki se danes izreka večinoma z neko mistično bojaznijo, ima prvotno zelo enostaven pomen. Izvira iz besede umeti: umetnost je torej vse, kar zahteva neko znanje, ki ni dano po naravi sami, temveč katerega se je treba naučiti in ki odlikuje dotičnega od drugih ljudi, ki tistega ne umejo. V srednjem veku so bile umetnosti vsa rokodelstva in vse znanosti; razlikovale so se edino-le »svobodne umetnosti«¹ učenjakov od umetnosti, ki so se jih naučili ljudje kot vajenci in ki so jih cehi varovali pred nepoklicanimi.

Nemška beseda za umetnost »die Kunst« izvira iz besede »können«; v francoščini pomeni »art« vse uprabljeno znanje in ločijo se »svobodne«, »mehanične« in »lepe« umetnosti. »Artisan« — t. j. »umetnik«, je pa rokodelc.

K umetnosti spada torej spoznanje in znanje. Toda samo spoznanje je znanost, uporabljeno znanje samo je tehnika. Je neki razlog za to, da ne označujemo za umetniško delo lobanje, narejene po nekem kopitu, da pa smatramo za umetniško delo portret (po naravi naslikano ali narisano podobo). Spoznanje in znanje je lahko pri izdelavi lobanje večje. Toda pri tem ni one poglobitve portretista v bistvo in značaj modela. Torej lahko rečemo: Umetnost je občuteno delo, ki hoče zopet vzbuditi čuvstvo. In čim močnejše je čuvstvo, ki se izraža v nekem delu, čim močnejše vpliva na čuvstvo drugih, tem izrazitejši je njegov umetniški značaj.

S tem je brez nadaljnje jasno, da ni nobene ostre meje med znanostjo, rokodelstvom, tehniko in umetnostjo. Človeško delo skoraj vsake vrste more vzbuditi v nas čuvstvo dopadenja in s tem učinkuje kot umetniško delo. To je popolnoma očitvidno pri predmetih, ki jih imamo pri vsakdanji rabi. Stvari ne presojamo samo po njihovi gostoti, toplini, trpežnosti, temveč tudi po mehki zglobov, po barvi in sijaju; skled, kozarcev, vaz ne presojamo samo po njihovem praktičnem pomenu, temveč tudi po lepoti njihovih oblik. Tudi presojanju orodij, tehničnih aparatov, strojev se pridružuje umetniško čuvstvo. Veseli smo motorja, letala, jadrnice ne samo zato, ker so praktični, temveč tudi, ker se nam zdé lepi in vzbujajo v nas neposredno veselo čuvstvo, čeprav niti ne mislimo na to, da bi se peljali z ladjo ali avtomobilom ali da bi delali z motorjem. Pri dobrih tehnikih in konstruktorjih je to čuvstvo še močnejše nego pri nas, ki samo uživamo kot gledalci. Še celó delavec pri stroju ima to umetniško ustvarjajoče veselje ob posrečenem proizvodu.

Vsako veselje nad delom ni umetniško. Delo mora biti izraz nekega čuvstva, če se hoče človek nad njim radovati kot umetnik. Zgolj to čuvstvo še ne ustvarja umetniškega dela in niti ne določa njegove vrednosti, toda kjer tega čuvstva sploh ni, sploh ne moremo govoriti o umetniškem delu.

In čudno je — res edino čudovito pri človeški umetnosti — da je človeku prirojeno, da v svojem srcu občuti to, kar je ustvaril s svojo

¹ Teh sedem svobodnih umetnosti: slovnica, retorika (govorništvo), dialektika (razpravljanje), glasba, aritmetika, geometrija in astronomija je spadalo med splošne znanosti, ki so bile predšola za specialne znanosti bogoslovja, prava in zdravstva.

roko, da pri njem koprni po izrazu in sicer po oblikovanem izrazu vsak doživljaj, ki je vzbudil njegovo čustvo, da še več — vse njegovo razmerje do življenja.

Tako je bilo pri prvih ljudeh, katerih sledove najdemo na zemlji, in tako je pri najmanj kulturnih ljudeh, ki še danes živé na zemlji. Ne zadovoljujejo se samo s tem, da svoja čustva izkričé in iztulijo. Izraze svojih čustev urejajo, oblikujejo. Imajo pesmi, plese, pripovedke, često tudi pantomime ali tudi plesne in pete drame. Tudi se ne omejujejo samo na to, da bi svoje delo opravljali samo za zadovoljitev svojih potreb. Krasé orodja, ki jih rabijo, lepotičijo predvsem svoja lastna telesa in često porabijo za to več časa in truda nego za priskrbo hrane in strehe. In ta okras ima vedno namen vzbujati čustva. Ugodje, občudovanje, spoštovanje, strah, vso vrsto človeških strasti naj razvname to lepotičenje, ki postane včasih popolna maska, t. j. upodobljenje tujega, demonskega ali božanskega bitja.

Obe strani umetnosti v njenem početku sta torej: oblikovani izraz nekega doživljaja ali čustva v plesu, glasbi, pesnitvi, sliki — vse to, kar imenujemo danes svobodno umetnost —, in čustveno poudarjeno oblikovanje praktičnih predmetov, stanovanja, orodja, posode, obleke ali svojega lastnega telesa — kar imenujemo danes praktično umetnost ali umetniško obrt.

Kaj drugega umetnost tudi danes ni. Kar se je izpremenilo, so naši doživljaji, ki so postali bogatejši, raznovrstnejši, bolj komplicirani, medsebojno razmerje ljudi in tehnika oblikovanja in posredovanja. Čustveni moment, ki je osnova vse umetnosti, strasti in razpoloženje ljudi v svojem elementu so pa ostale iste. In to je ono, kar se tolikokrat imenuje večnost umetnosti in iz česar nekateri — napačno — sklepajo, da je umetnost neodvisna od vsega družabnega razvoja in da se razvija po svojih lastnih zakonih.

Vsi smo umetniki

Ker je človek v vseh časih umetniško ustvarjal, sledi neposredno iz tega, da je ta umetniška potreba splošno človeška, da smo po naravi in bistvu vsi umetniki.

Človeško je, razburjati se čustveno nad vtisi okolice. Človeško je, imeti potrebo, da svoje čustvo drugim razložiš in da vzbujáš sočustvovanje. In popolnoma človeško je, da iščemo oblikovani izraz, da se trudimo, da čustveno poudarjen doživljaj ohranimo in da hkrati svoji okolici vtisnemo nekaj svoje osebnosti s tem, da naslikamo predmet ali dogodek, ki je vzbudil našo ljubezen ali občudovanje, naš strah ali naše neugodje.

To doživljamo vsak čas pri otrokih, katerih igranje ni nič drugega kakor poskus, da preobrazajo svet zase; pri tem si namesto pomanjkljive tehnike pomagajo s svojo fantazijo, s katero izpreminjajo palico v konja, kamen v človeka, čevelj v ladjo: to je umetniško ustvarjanje, za katero potrebujemo odrastli mnogo orodij, raznovrstnih izkušenj in dolgotrajnega dela. Če damo tej fantastični potrebi otrok po ustvarjanju prostera in materiala, vidimo, kako iznajdljivi so: ples, petje, igranje,

pripovedovanje je njim tako naravno kakor oblikovanje in slikanje. Študij otroških del je prav tako zanimiv po odkritjih kakor opazovanje njihovih iger in njihove medsebojne neprisiljene zabave.

Toda kljub temu odrastli ne postanemo umetniki. Naš nagon po izražanju je nekako ohromel, čeprav je še vedno v nas.

Kaj je povzročilo to otopelost? Predvsem beda našega življenja. Boj za vsakdanji kruh in za družabni položaj, ki se začne za nas bedne Evropce že v šoli in ki se za proletarca konča šele s smrtjo. Najmočnejše ostanke prvotnega umetniškega doživljanja najdemo danes izven našega modernega gospodarskega življenja v oddaljenih vaseh in pri mornarjih. Tu je še doma dar pripovedovanja, improviziranega pesništva in prvotnega plesa.

Druga stvar, ki povzroča otopenje tega našega nagona, so tradicija in že gotova dela, ki nas vsak čas spremljajo in — tiščé.

»Dežela in nebo sta tu ustvarjena za umetnike,« je pisal neki mlad pesnik iz Pariza. »Toda v eni Hölderlinovi kitici je izraženo vse in jaz nimam kaj početi.« Še celó stari Goethe je imel ta vtis, ko se je veselil, da se je za dve človeški generaciji prej rodil in ne v času, ko bi bilo že vse storjeno. Seveda to ne drži; dokler živé ljudje, dokler se človeška družba oblikuje, bori in razvija, se pojavljajo vedno nova čuvstva, ki iščejo izraza, nova doživetja, ki jih je treba oblikovati. Prevladuje pa seveda množina tega, kar so ljudje v tisočletjih doživeli, iznašli, ustvarili in premagali. Nasproti temu se zdi poedinčev izraz brez moči, njegovo delo postransko ali celó odveč. Pot vsakega umetnika se začne danes v boju s to mogočno tradicijo. Slabejši obtičé v posnemanju ali v krčeviti originalnosti, ki hoče biti za vsako ceno drugačna in nova; prav malo jih najde svoj čisti lastni izraz. Od nas drugih, ki smo podedovali le povprečno človeško lastnost izražanja, ni torej prav nič čudnega, da obtičimo v že ustvarjenem in da vidimo, čutimo in doživljamo slavne vzore.

K temu pripomore veliko tudi naša tehnika. Tisk je zelo važen faktor družabnega razvoja. Zelo je oslabil v ljudeh sposobnost ustnega izražanja, posebno pripovedovanja. Pri večini ljudi je uničil ta dar časopis, ki prihaja v vse hiše in v vse roke. Fotografija in razna grafična razmnoževanja povzročajo isto pri upodabljanju. Gramofon, radio, kino so šele v začetku svojega učinka. Zelo verjetno je, da bodo še bolj izpremenili človeka v pasivnega sprejemalca. Nujno to seveda ni, ker tudi vsi drugi tehnični napredki in tradicija le zato tako učinkujejo, ker delujejo v določeni družbi, v kateri je predpisana določena vloga tudi umetnosti in umetniku. Izprememba teh družabnih odnošajev bi izpremenila tudi položaj umetnikov in s tem tudi značaj umetnosti.

Družabni značaj umetnosti

Danes je mnogo ljudi, celó v vrstah družabno mislečega, marksističnega šolanega delavstva, ki mislijo, da je mesto umetnosti izven vsega družabnega dogajanja. Mislijo o umetnosti tako kakor nekateri starogrški filozofi, ki niso vedeli, kaj bi napravili z različnimi bogovi, pa so jih spravili v medsvetovje, kjer da živé blaženo in popolno življenje, pa nič ne vplivajo na razvoj sveta. To se je slišalo zelo bogaboječé, v resnici je pa bilo zelo brezbožno, ker človek pač nima povoda, da bi se brigal za blažene bogove, ki so brez moči. Nič drugače ni z onimi ča-

stilci, ki jo smatrajo za nepolitično, večno, avtonomno, izvendružabno zadevo. Če bi bila taka, bi bila za človeka luksusna zadeva, preganjanje časa. In za tako smatrajo umetnost oznanjevalci »čiste« umetnosti. To naziranje je bilo za naše stališče v izobraževalnih in umetniških vprašanjih zelo usodno in je povzročilo, da so se jemala resno umetniška vprašanja, ki tega niso zaslužila, in da so se zanemarjala tam, kjer so bila odločilnega pomena.

Nesmiselna trditev o nepolitični in objektivni umetnosti izvira iz enostavne resnice, da more umetniško delo do popolnosti oblikovati resnično in močno čuvstvo in da nato na nas zelo močno vpliva, čeprav se nam zdi to čuvstvo neumno ali slabo. Obratno moremo najti v umetniškem delu oblikovano čuvstvo, ki se z našim ujema in ki je celó čistejše in plemenitejše od našega, pa nas vendar ne zagrabi, ker je zelo nepopolno, slabotno izraženo. Prvo umetniško delo bi bilo torej kot umetniško delo »dobro«, t. j. posrečeno, drugo pa »slabo«, t. j. nesrečeno.

Umetniško dobra šovinistična pesem je torej »dobra umetnost« prav tako, kakor je dobro narejena plinska bomba »dobra tehnika«. Toda čuvstvo v tej pesmi je tako odurno, kakor je vsebina plinske bombe — oboje učinkuje uničujoče. In niti občudovanje popolne tehnike, niti občudovanje popolne umetnosti nas ne more ovirati, da ne bi bili proti obojemu. Bomba kot predmet teoretične znanstvene ocene, pesem kot predmet formalno-estetične razprave je lahko družabno indiferentna. Kot družabna resničnost pa učinkujeta obe, pesem morda še bolj nego bomba, ker je trajnejša. Zato ju ne smemo ocenjevati kot »večno« neodvisno pojavo, kot absolutno tehniko ali absolutno umetnost, temveč samo v njenem razmerju do te resničnosti in v njenem pomenu za njo. Ta pomen pa se seveda sčasoma lahko menja.

Seveda imamo tudi tako tehniko in umetnost, ki ne za stara ta, ker se niso izpremenili pogoji, pod katerimi sta nastali. Lonec še danes ni mnogo drugačen, kakor je bil pred tisoč leti. Njegov namen, njegova tehnika, njegova oblika je skoro večna. Pesem, s katero priznava mož svojo ljubezen ali s katero uspava mati otroka, ostane živa preko vseh izpremenjenih družabnih dob. Čim manjša je stvarna vsebina (zunanje dogajanje), čim bolj izraža neko umetniško delo samo čuvstvo, tem dalj časa živi in vpliva. Glasba in lirika sta zato umetnosti, ki sta najmanj vezani na čas. Toda v neki meri sta tudi ti dve umetnosti odvisni od časa, ker zavisita od določenih družabnih oblik in od načinov doživetja.

Kar nas pri tem dejstvu največkrat vara, je to, da često spravljamo svoja čuvstva v tujo umetnost, kakor se stara posoda večkrat vzame za drugo, ne njej prvotno določeno porabo, in drugič pa, da je naše čuvstvovanje sicer zelo odvisno od izpreminjajočega se časa, pa je vendar v svojem bistvu pri vseh ljudeh enako. Čutimo veselje in žalost, ljubezen in sovraštvo, strah in občudovanje, ali vendar iz drugačnih povodov, na drugačen način in jih izražamo drugače kakor avstralski Zamorci.

Umetnost, ki z oblikovanjem tujih čuvstev vzbuja naša lastna čuvstva, nam daje s tem vpogled v tuje življenje, tuje predstave, tuje svetovne in družabne nazore, za katere bi sicer ne zvedeli. Tako bogati naše spoznanje in naše življenje do onega čuvstva: »Mislim, da mi nič človeškega ni tuje.«

Toda to je tudi zelo nevarno. Naše moči so omejene, tudi naša moč čuvstvovanja in doživljanja. In tako lahko preveč umetniškega iskanja in posrednega doživljanja izčrpa naša čuvstva in nas otopi napram resničnemu življenju. Taka nesrečna bitja, ki so od samih čuvstev postala brezčuvstvena, niso v naši današnji družbi prav nič redka. Njihova karikatura so oni, ki mislijo, da mora izobraženec hliniti čuvstvo, ki ga sploh nima, in ljudje, ki poslušajo Beethovnov simfonije med zehanjem.

Res je, da je veliki problem vsega človeškega doživljanja in s tem vse umetnosti razmerje človeka do narave in medsebojni človeški odnošaji. In v toliko lahko rečemo: Človeška umetnost je večna, prav tako večna, kakor vse človeško življenje, toda tudi prav tako izpremenljiva. Ni res, da smo do narave v istem razmerju kakor Papua, ki misli, da bo bolezenske in druge nevarne duhove ukrotil na ta način, da vrezava njihova znamenja v hlode svoje kože.

In kako so se izpremenili medsebojni človeški odnošaji in se izpreminjajo skoro vsak dan tako, da se često smejimo problemom, ki so se še našim starišem zdeli najvažnejši! Vzemimo n. pr. tako »čisto« pesnitev, kakor je Goethejev »Faust«: usoda Marjetice nas sicer še pretrese. Toda za Goetheja je bila ta usoda še živa resničnost. Na Pruskem so morale še do one dobe, ko se je pisal »Faust«, detomorilke same šivati vrečo, v kateri so jih potem potopili. Za nas je to le strašen spomin na barbarsko preteklost.

Misli se, da moremo določiti veličino kakega človeka po tem, kako daleč v bodočnost sega njegov vpliv. To je le deloma pravilno. Od osebnega pomena človeka zavisi samo globina in moč njegovega vpliva, o razširjenosti in trajnosti tega vpliva pa odloča njegovo stališče do njegove lastne družbe in pomen njegove dobe za nadaljnji družabni razvoj.

Včasih se neka razvojna smer prej izrazi v poedincih kakor v družabni skupini, kateri pripadajo ti posamezniki. Drugi dosežejo takojšen vpliv, ker so najčistejši zastopniki neke vladajoče tendence. Primera prve vrste sta Spinoza² in Rembrandt³, ki sta v svoji dobi ostala brez vsakega vpliva; Spinoza je našel odmev šele pri vstajajočem meščanstvu 18. stoletja, Rembrandt pa v današnji dobi, ko kriza razjeda obstoječo družbo. Veliki upodablajoči umetniki renesanse. Voltaire in v sedanjosti Tolstoj in Shaw, so primeri takojšnjega vplivanja.

Če ta vpliv ostane in koliko časa ostane, zavisi mnogo bolj od družabnega gibanja, čigar izraz je umetniško delo, kakor pa od veličine umetnika.

Nevarnost današnjega položaja je v tem, da se je nabralo okrog nas vse preveč raznovrstnih vtisov, da so čuvstva mnogo ljudi že razglašena in da sploh več ne delujejo.

O hlinjenem čuvstvu onih, ki hočejo biti izobraženi, smo že govorili. Sposobnost posnemanja je skrajno razvita. Zelo komodno je, že oblikovano čuvstvo vedno znova in znova reproducirati, dokler od čuvstva sploh nič ne ostane, temveč je tu samo še izurjenost v posnemanju. Naše življenje je polno takega posnemanja od posnemanih srednjeveških cerkvâ, renesančnih palač in kmečkih bajt do

² Spinoza, filozof, živel 1632—1677. l.

³ Rembrandt, holandski slikar, živel 1606—1669. l.

posnemanj narodnih pesmi in misterijskih iger. (V Berlinu so n. pr. zgradili moderne šole in mestne urade kot meniške samostane.)

Možno je, da je tako posnemanje popolnoma častno. Če ljudje ali cele skupine ne morejo biti kos sedanosti in poskušajo zato vzbujati davne razmere, oblike in čuvstva, nastane romantična umetnost, ki lahko na razočarance zelo vpliva. Danes imamo romantike vseh vrst, od potujočih pevcev in muzikantov do eksotičnih, simboličnih in »l'art pour l'art« umetnikov vseh vrst od Stefana Georga do Gerharta Hauptmanna, od Gauguina do Pirandella.

Končno pa ne živimo danes v neki enotni, temveč v neskončno raztrgani družbi, ki je polna nasprotij. Družabno življenje služkinje pri malomeščanski družini je drugačno kakor življenje industrijskega delavca ali bančnega uradnika. Kmetica v romarskem kraju živi v drugem stoletju kakor delavka velike tovarne. Katoliški podeželski župnik, kmečki sin pri financu, inženjer v veleobratu in študent na mali univerzi — vsi doživljajo drugačen svet v drugačnih izraznih oblikah. In prav pogosto se ti svetovi in stoletja križajo v enem in istem človeku, kakor n. pr. v katoliško čutečem strokovno organiziranem delavcu, ki doživlja ob nedeljah srednjeveško krščanstvo, med delovnim časom mezdni boj in zvečer pa patriarhalno družinsko življenje.

Da se znajdemo v tej pisani mešanici, se moramo ozreti na družabni razvoj, ki nas je privedel v te razmere.

(Dalje prihodnjič.)

LEONHARD FRANK

OD TREH MILIJONOV TRIJE

7. nadaljevanje. — Prevaja Talpa

VI.

»In kaj bo z nama? Kako dolgo pa naj še čepiva v tejle luknji?«

Ležala sta na lesenem ležišču v mestni jetnišnici — drug drugemu nasproti in sta si podpirala glavi.

»Jutri naju lahko brenejo, lahko pa naju še dve leti tule obdrže. Kakor pač hočejo!... Kdo ve, mogoče smatrajo svojo revolucijo za sila resno reč in si reko, da v takih izredni časih protirevolucionarjev ne morejo izpustiti.«

»Protirevolucionarjev!... Da se je le moglo tebi kaj takega pripetiti! Tebi!... Če bi se samo meni pripetilo — nu, dobro! Toda tebi!«

»Odklej pa si tako razsoden?«

»Človek se pač stara!«

»Nu, in če naju jutri tudi izpuste? Kaj potem? Denarja imava le še malo, dela pa ni.«

»Najrajši bi se vrnil h Kordiji. O, kako rad!« Stavek mu je bil že na jeziku, a ga ni izrekel. »Če naju izpuste — in to bodo morali storiti, pri zasliševanju bodo vendar spoznali zmotu —, potem, če naju izpuste... potem... da, potem ne vem... Potem je morda še najbolje, da naju sploh ne izpuste. Saj jedača ni ravno tu slaba.«

»Torej, tako daleč sva zopet!«

Že dvakrat sta odklonila obisk jetniškega duhovnika, ki ju je prišel spovedat. Sicer steklenooki temu ni niti najmanj verjel, vendar se mu je

nenadoma zazdelo, kakor bi se ga dotaknila pošast, in se je vzravnal: »Ali naju hočejo morda po prekem sodu ustreliti?«

Pisar, ki ga je bolela modra, zatekla rana na nogi, je povlekel nogo k sebi. »Je že mogoče! Kdo ve! Mogoče potrebujejo za svoj teater nekaj mrtvih. In kdo bi bil za to bolj prikladen kakor midva?! ... Dva protirevolucionarna inozemca, premagana pri streljanju! ... Se prav lepo sliši.«

Steklenooki se je zopet počasi ulegel na leseno ležišče in je bulil predse. »Le zakaj sva se tega udeležila! Zakaj! Povej mi, zakaj!«

»Dragi prijatelj, to pa moraš vprašati Karla Marxa.«

Steklenooki je vdolbel v steno kratko črto in je zopet pogledal pisarja. »Ali se spominjaš, kako so se vozili tiči na tovornih avtomobilih po cestah, s puškami, pripravljenimi za strel, in kako so jih pozdravljali? ... Toda vse je bilo prav tako kakor takrat pri nas v Nemčiji.«

»Ah, to so videli naslikano v kakem nemškem ilustriranem časopisu in so enostavno posneli, ker mora pač tako biti.« Pisar ni rad govoril o revoluciji v Argentini.

Nad ležiščem steklenookega je bilo že šest in dvajset črt, ki jih je s palčevim nohtom vdolbel v steno: Šest in dvajset dni. Zdelo se je, kakor bi na oba pozabili.

Vsako jutro je vprašal steklenooki: »Kaj neki počne koštrunček? Kaj se je ž njim zgodilo?«

Celica je bila previsoka, da bi mogla pobegniti; bila je okrogla in se je proti vrhu zmeraj bolj ožila, tam pa se je končavala v enostavno, nezamreženo strešno okno, ki je bilo dan in noč odprto. Zdelo se je, kakor bi celica z okensko čepico pozdravljala nebo. Kadar je deževalo, se je čepica zaklopila. Le to in, da jima je paznik prinašal jedi, ju je spominjalo, da jetniško oskrbništvu ve za njuno prisotnost.

»Ali si že kdaj razmišljal o tem, kako se nam je godilo v zadnjih šestnajstih letih, mislim od tistega dne, ko smo morali na vojno, pa do danes. Ali si že kdaj razmišljal o tem?«

Pisar ni odgovoril. To vprašanje mu je bilo preneumno. Njegovo življenje je bilo 1914. leta prerezano kakor z britvijo in vrženo v blato. In sedaj še izprašuje!

»Čemu se prav za prav ne usmrtiva?« Steklenooki, ki je ležal sedaj na hrbtu, je okrenil glavo, da bi čul odgovor, a je videl samo pisarjev hrbet, ker se je pisar obrnil k steni; isto je storil tudi sam.

Šest in dvajset črt je začelo plesati pred njegovimi očmi. Toda treba mu je bilo le zamizati. In ker je bila sedanost tako grenka, bodočnost pa brezupna in siva, se je vračal v preteklost — v brezstrešno hišo, poljubljal je Kordijo in objemal od veselja krojača, ki sploh ni bil mrtev. Kajpak, bil sem samo na videz mrtev.

Toda tudi toliko sreče mu ni zadoščalo. Če že, potem naj bo vse! Tudi popolnoma neodvisni naj bi bili: Vsa petorica naj bi živela v zračni farmerski hišici pri daljnih gozdovih, sredi bohotnih in rodovitnih nasadov ananasa in banan.

Sredi sanjarjenja ga je nepričakovano zajel spanec in v njem so se mu izpolnili vse želje.

Tedaj pa so v celičnih vratih zarožljali ključi in vstopili so trije elegantni gospodje.

Steklenooki se je zbudil iz sanj in se vzravnal. »Šest in dvajset dni čepimo tule in prav sedaj morajo priti!« je čemerno zaklical, ko so ga zmotili v sanjah, in si je mel spanec iz oči.

Najmanjši izmed trojice, tisti, ki ju je takrat ukazal zvezati, je zardel in stopil naprej: »Osebnost smo prišli, da bi čim prej popravili, kar se še da popraviti.«

Vsi trije so bili oblečeni v črno in so vljudno držali cilindre v rokah.

Steklenooki se je začel po malem zavedati; radi lepih sanj pa je bil malo razvajen in ni bil kar tako hitro zadovoljen z vsako rečjo, zato je vprašal nekako odklonilno: »Popraviti? Kako pa hočete to storiti? Šest in dvajset dni naju imate tu zaprta, čeprav sva se samo po pomoti borila za sramotno vlado! To bi morali že kar spočetka vedeti.«

»Seveda, prav imate, zmotili smo se mi. Toda vkljub temu upamo, da se nam bo posrečilo, vaju zadovoljiti. Nova vlada, h kateri pripadamo, vama ponuja kot častno odškodnino...«

»To sem pa radoveden,« ga je prekinil steklenooki in je jezno zaklical pazniku, ki je pravkar vstopil: »Izginite!«

»Odstranite se! Gospoda sta prosta,« je rekel mali. In steklenookemu opravičujoče: »Paznik še ni vedel.«

Toda paznik je stresal steklenookega, ki se je še ves v sanjah dvignil. Pisar je stal že pri vratih. »Podvizaj se, zaslišali naju bodo.«

»Saj sva vendar prosta!« Mel si je spanec iz oči. Šele sedaj se je zbudil. »Ko bi vedel, kaj se mi je sanjalo!«

»Ne blebetaj in stópi!«

Niso ju zvezali. Ko sta korakala pred paznikom po hodniku, se je vščipnil steklenooki v laket, da bi spoznal, ali njegove lepe sanje vendar niso bile resnica in tale temačni hodnik moreče sanje.

Šli so po stopnišču navzgor. »Ne govori zgoraj neumnosti; od tega vse zavisi.«

Torej le niso sanje! Sklenil je čim manj govoriti in prepustiti besedo pisarju. Čudovito je bilo v farmerski hišici... Da, da, krojač je umrl. In Kordije ne bo nikoli več videl... Mogoče naju bodo izpustili. Nu, in potem?

Še eno stopnišče in potem dolg hodnik. Do vrat, pred katerimi sta stala dva vojaka s puškama.

Na steklenookega so sanje še tako vplivale, da je menil videti tri elegantne gospode, ko je stopil v sobo.

Za pisalno mizo je sedel star častnik, za drugo mizo pa vojak z blokom za stenografiranje. Nad pisalno mizo se je na očrneli steni, kjer je visela prej slika strmoglavljenega predsednika, bleščala prav tako velika lisa.

Glej si no, ti so pa to hitreje napravili kakor pri nas, si je mislil pisar, ki je imel dovolj časa za čudenje. Kratkovidni častnik, čigar obraza sploh še nista videla, je namreč že ves čas od njunega vstopa bral iz debelega svežnja aktov, ki ga je držal tik pred očmi; vojak si je med tem neprestano vihal črne brke in je obenem risal na blok za stenografiranje nekaj okraskov.

Pisarja je svetla lisa na steni nekoliko opogumila in zato je v tišini sklenil, da bo zastopal svoje dejanje z ravnodušnostjo revolucionarja, ki zna radi svojega dejanja prenašati tudi krivico.

»Vi ste ločeni?«

»Kdo? Jaz? Da!« je rekel pisar.

»In vi?«

»Bil sem dvakrat oženjen.«

»Vaša druga žena je imela malo trgovino za naboje in je prodajala tudi škarje, nože in žlice.«

»Kje pa je to izvedel?« »Da! Toda tudi moja druga žena je že davnaj mrtva in trgovina je propadla. Zmeraj pač mislim, da je umrla, ker je trgovina propadla... O, je že davno...«

Šele sedaj sta zagledala sive brke in brado: Častnik je odložil debeli sveženj aktov, odprl potna lista in primerjal njune podatke s podatki v aktih. Naslonil se je nazaj.

»Kdo je vama dal denar za prevoz?«

»Ne, še enkrat pa tega ne povem. Temule že ne!«

»Tega nama ne boste verjeli,« je začel steklenooki in se zaupljivo smehljaj.

Toda pisar je hitro zaklical: »Toliko sva prav še imela.«

»Leta in leta sta živela od podpor za brezposelne. Kako sta potem mogla...«

Steklenooki je hotel pisarju pokazati, kako je naučljiv; skrčil je gornji del telesa in pri tem zaprl oko: »Hranila sva in hranila in hranila.«

»Pustite ga, da izgovori!« Jezno je vrgel častnik potna lista na pisalno mizo. »In ne pripovedujte mi tu nikakih pravljič. Hranila! Od podpor za brezposelne!«

Je pač govedo, je pisar tako močno mislil, da je čutil tudi steklenooki, ki je odslej molčal, razen, kadar je bil vprašan.

»Razen tega vemo, da ste bili tu pri nas za svoje protirevolucionarno delo plačani.«

Z ravnodušnostjo, ki se je bil zanjo odločil, je rekel pisar: »Potem pa veste več kakor midva.«

»Kolikšno vsoto sta torej dobila? In kateri posredniki so vama prinesli denar?... Njihova imena in natančen opis!«

Pisarja je sedaj vendarle ujetila trditev, da je podkupljen protirevolucionar; za trenutek mu je šinila v glavo misel, da bi iz maščevanja napravil veliko zmešnjava z izmišljenimi osebami, ki so jima ponujali denar, a sta jih ogorčeno zavrnila. Toda jeza je minula in ravnodušnost, ki jo je sklenil kazati, je postala povsem pristna. »O, gospod stotnik, kupljiva pa nisva. Midva že ne! To pa nama že lahko verjamete. Če mi morete dokazati nasprotno, me radi mene lahko ustrelite... Najbolj je, da vam poveva, kako je bilo res. Potem lahko verjamete ali pa ne. Mi je tudi že vseeno.«

Nič ne bi moglo na častnika prepričevalneje vplivati kakor glas, s katerim je pisar to povedal. Vsi njegovi predsodki so izginili. Sedaj je opustil celo misel, da bi vsakega posebej zaslišal in jima na podlagi njihovih lastnih protislovij dokazal krivdo.

In ko je pisar nazorno slikal, kako ju je nenadoma zgrabila mrzlica, da sta se udeležila upora, pripravila končno strojnico in streljala prav do aretacije v mnenju, da se borita na strani revolucije, tedaj se je prikazal pod sivimi brki smehljaj, ki ga ni bilo moči zadržati.

»Da, ko bi razumela španski! Toda tako! Nu, tako sva padla v tole bedarijo... Toda vi vendar ne boste verjeli, da bi se postavila za tako koruptno vlado!?«

Tega res ni verjel. Vkljub temu je smehljaj izginil. »To je prav lepo. Toda te trditve je treba tudi dokazati. Tu« — potrkal je na akte, v

katerih pa ni bilo nič takega — »tu so izpovedi prič, ki močno govore zoper vaju.«

»Sedaj gre pač za to, komu bolj verjamete,« je rekel z lepo ravnodušnostjo pisar.

Častnik je bil sedaj že docela prepričan, a je vendar skomizgnil z rameni, kakor bi si ne vedel pomoči. Steklenooki je menil, da je treba samo še majhnega sunka, da se voz sproži in postaneta svobodna, zato se ni mogel več vzdržati in osupli pisar ni mogel več prepričati — kajti steklenooki je že rekel: »Midva sva vendar socialista, to morate vedeti. Midva se vendar ne bojujeva za tako sramotno vlado.«

»Socialista?«

Prepričevalno je govoril steklenooki in podkrepil besede z gestami: »Še več kakor to! Midva sva komunista! To je razlika. Ne vem, ali vam je to znano. Komunista! Velika razlika!«

Še preden je častnik odprl usta, so že dovolj jasno govorile njegove visoko dvignjene obrvi nad dvojico oči, ki so osuplo strmele, kakor bi kdo naznanil jagnjeta, a spustil v sobo tigre. »Takooo, komunista!... To je pa povsem druga reč!«

»Kajne, sedaj nama verjamete, da sva za revolucijo!«

Toda osupli, ki je besedo »povsem« poudaril, je ponovil samo: »Povsem druga reč!«

Pisar, ki je vedel, da se tu ne da nič več rešiti, je rekel glasno in boguydano: »Ti si in ostaneš govedo!«

Častnik je že pritisnil na zvonec, vojaški sel je ves v strahu poslušal neko povelje v španščini, v katerem je bila tudi beseda »komunist«, jo je odkuril in se vrnil z dvema vojakoma, ki sta imela puški, in dvema paznikoma, ki sta steklenookega in pisarja vklenila.

»Da, moja gospoda komunista, sicer vama sedaj rad verjamem, da sta menila, da se borita za revolucijo. Toda... nu, dovolj!« Zamahnil je z roko: »Odvedite ju!«

»Tako,« je rekel pisar, ko sta korakala med dvema vojakoma po hodniku, »sedaj se pač ne smeš čuditi, če boš dalj časa dobival jed zastonj.«

(Dalje prihodnjič.)

KNJIGE IN KNJIŽNICE

Kritik Josip Vidmar je spisal knjižico »Kulturni problem slovenstva«. Izdala in založila jo je Tiskovna Zadruga, ki spada med takozvane »napredne« zavode. Knjižica ni nič posebnega. Na 90 straneh razpravlja pisatelj po svoje o narodnosti in o slovenstvu. Vidmar je znan pristaš one zmotne struje, ki pravi, da je umetnost samo radi umetnosti. Vsak pameten človek pa ve, da ni in ne more biti nobena stvar radi same sebe in da se noben pojav v človeškem družabnem življenju ne more izogniti silam, po katerih se razvija človeška družba. Takile samo-umetniki ali samo-kulturneži živé ne samo v veliki zmoti, ampak so

tudi precej prispevali k temu, da je bila umetnost za mnogo ljudi nekaka praznična zadeva, za druge luksus in da se je le malo ljudi zavedalo, koliko lepega in dobrega je v resničnih umetniških delih.

No, in iz tega napačnega samo-kulturnega stališča ne more slediti drugega kakor samo napačna razlaganja in napačni zaključki. Ker Vidmar ne pozna dialektičnega načina mišljenja in še manj dialektičnega materializma, ne more vedeti, kdaj, kako in zakaj so se začeli formirati moderni narodi in kako se resnično razvija nacionalno in nacionalistično gibanje.

Ker razlaga Vidmar slovenstvo s samo-kulturnega stališča in ker pozna med Slovenci samo klerikalce, liberalce in svojo »strankarsko neopredeljeno in tudi nezaslepljeno slovensko svobodoumno družino«, je jasno, da ne more pravilno zagrabiti niti kulturnega problema slovenstva. (Za politično-gospodarsko plat — to je bistvo problema — se pa samo-kulturni kritik itak ne zanima.)

Kljub temu vzbuja njegova brošura precej zanimanja pri stari in mladi inteligenci, ki se zanima za slovenstvo in jugoslovenstvo. Za to pa ima zaslugo založba, ki je knjižici priložila listič, na katerem pravi, da Vidmar neupravičeno napada slovensko naprednjakarstvo. (Čudimo se, da kljub znani podjetnosti »Jutrovega« koncerna ni založba prišla tudi na to misel, da bi radi onega lističa in po njem povzročenega zanimanja zvišala ceno knjigi. Kadar je kino-predstava s pripombo: »Radi izredno velikih režijskih stroškov za to predstavo zvišane cene«, se kino bolj napolni z občinstvom, čeprav je morda film slabši. In če je že založba zakrivila to, da izda delo, v katerem se napada njeno sorodstvo, naj bi to neoprjetnost nadomestila vsaj z materialnim dobičkom. In to bi šlo s pomočjo »Slovenca«, ki dela reklamo za knjižico pod zanimivo rubriko: »Kaj pravite«.) Vidmar se seveda moti, če misli, da je s svojim napadom na »naprednjakarstvo« izvršil kako zgodovinsko delo. Ta »javnost« je bila že davno prej kompromitirana. Še bolj se pa moti, če misli, da je sedaj sam kaj na boljšem, ko pri poslavljanju od napredne javnosti proglašaja samega sebe in ozek krog svojih somišljenikov za »strankarsko neopredeljeno in tudi nezaslepljeno slovensko svobodoumno družino.« Družina s takim naslovom je vendar ena sama žalost. Kajti »svobodoumnost« je prav tako prazna, brezpomembna fraza kakor je naprednjakarstvo. In če je taka-le svobodoumnost povrhu tega še neopredeljena, je popolnoma podobna oni nemški kreaturi, o kateri poje Kurt Tucholsky:

»Ich habe keine Zeugungsglieder.
Ich bin kein Mann — das steht mal fest.
Mir ist der Umsturz sehr zuwider —
ich hasse Lenin wie die Pest.
Mich zieren keine runden Brüste.
Ich bin kein Weib — das ist mal klar.
Wer mich im Kompromiss auch küsste:
noch nie geschahs, dass ich gebar.
An alle hab ich mich verloren,
ich gab mich allen einmal hin.
Wie kommts, dass die zum Sieg erkoren,
und dass ich stets der Dumme bin?
Was ist er nur —?

Ich seh mein Leibchen
im Spiegel an, und in der Tat:

Ich bin kein Männchen und kein Weibchen
— ich bin ein deutscher Demokrat.«

»Slovenec« vabi k sebi to »strankarsko-neopredeljeno« slovensko družino. In jasno je, da se bo prej ali slej tudi ta družina razšla. Na kakih bregovih bodo pristali posamezni njeni člani, se še ne da proročevati in končno tako proročevanje danes ni niti zanimivo, ko ne vemo niti tega, koliko članov šteje ta družina.

Mi narodnostnega problema ne preziramo, nasprotno zavedamo se vse njegove relativne važnosti. Po našem mnenju je vsebina tega problema globlja, nego jo vidi Vidmar. S svojo kritiko smo hoteli povedati to, da samo-kulturneži niso in ne bodo reševali nobenega nacionalnega problema; saj se še kultura sama razvija mimo njih. X.

Georges Duhamel, Prizori iz bodočega življenja, poslovenil Oton Župančič, založila Tiskovna Zadruga. — Karl Marx pravi v svojem »Kapitalu«: »John Stuart Mill pravi v svojih »Principih politične ekonomije«: »Vprašanje je, ali so vse dosedanje mehanične iznajdbe olajšale vsakdanji trud kateregakoli človeškega bitja.« Toda tak pač niti ni namen kapitalistično uporabljenih strojev. Postavili so jih zato, da bi, kakor pri vsakem drugem razvoju produktivne delovne moči pocenili blago in skrčili oni del delovnika, ki ga potrebuje delavec za samega sebe, da bi podaljšali drugi del njegovega delovnika, ki ga daje kapitalistu zastonj. Stroji so (pod kapitalizmom) sredstva za produkcijo profita.

Georges Duhamel, ki plove v nekem občem, meglenem človečanstvu, ne pozna te vloge strojev v kapitalistični družbi, ali če jo pozna, se je dovolj jasno ne zaveda. Kakor se v kapitalistični družbi radi njenega stroja izpremeni najboljša stvar v najslabšo, tako je tudi s strojem. V drugačni človeški družbi, v kolektivistični, bo vloga stroja drugačna in bo v prid človeštvu.

G. Duhamel kritizira v svojih »Prizorih« ameriško kapitalistično civilizacijo, ki je danes višek kapitalistične civilizacije na svetu. Ker je mojster v pisanju, je njegova obtožba brezdušne, sirove, imperialistične in korumpirane Amerike učinkovita in silna. Dobro oriše njen vpliv na vso kulturno, politično in sportno življenje. Ti vplivi prodirajo z napredovanjem kapitalizma tudi v Evropo in tudi k nam.

V tem oziru je priporočljivo čitati Duhamelovo delo. Ker pa pisatelj ne ve, kakor smo že omenili, da družabni stroji določa vlogo strojev in če hočete tudi sporta i. dr., ni v njegovi kritiki prave

pozitivne protismeri. V tem oziru je Duhamelov potopis pod Dorfmannovim »Rekord der Zahlen« ali Kischovim »Raj Amerika« (preveden v srbohrv.). Tudi njegovega mnenja o Rusiji dejstva ne potrjujejo.

Pred nedavnim časom je bil še ves meščanski svet zaverovan v kapitalistično Ameriko, tudi marsikateri delavec je živel v zmotni nadi, da bo tam našel lepo življenje. 8 milijonov brezposelnih je te iluzije razblinilo. Veseli nas, da meščanstvo samo obupuje nad onim, kar je včeraj proglašalo za vzor. Duhamelova knjiga je dober prispevek k večji popolnosti meščanskega razočaranja in brezglavosti in na vsej črti ovrže šolarsko-poveličevalni spis prof. Brežnika o Ameriki, ki je izšel v založbi Vodnikove družbe. X.

Marjan Telatko, Izgubljeni, samozaložba.

Telatko je po poklicu delavec, po mišljenju pa — nič. V uvodu mrgoli obupnih vzdihov, kakor: »Strašno smo propadli in podli, vsi brez izjeme. Prav tako jaz sam... Boli ta rana, a leka zato ni...« — »Kako je nerazumljivo vse to prokletstvo, v katerem se nahaja slabejši del človeštva...? Joj...!« — »Zopet sem zabredel nehote v svojo slabost: malodušnost se me drži kot neumiljen krvolok. O, ti mevža!« In ti »o joji« se v uvodu končajo: »Jesen je prišla v deželo. Mrzel je njen dih in ledeno struji skozi moje telo.«

V znamenju te nenaravne solzavosti so napisane vse sledeče nedoživetve zgodbe: Dogodek v pismu, Srečanje, Sramota, Mrtva sreča, Pocestnica, Rdeči vampir i. dr. Ponekod bi bil Telatko rad proletarski, bojevit. Pa pri takih poskusih postane le smešen, ker njegova »bojevitost« sestoji iz samih »ojojev« in bridkih »spoznanj«.

Če misli Telatko kdaj postati pisatelj in če misli postati celo proletarski pisatelj, naj predvsem sam postane samozavesten proletarec in naj se seznanji z marksizmom. Potem bo videl, da ni na svetu nobenega prokletsstva, da je gospodarski razvoj ustvaril današnjo družbo in v njej proletarski razred, ki nima prav nič obupovati, temveč more biti samo ponosen na to, da mu je dana naloga, da konča predzgodovino človeštva.

Morda bo kdo rekel, da je naša kritika prehuo napisana, ker je Telatko pač delavec. Tak očitek ne bi bil upravičen. Prav zato, ker je Telatko delavec, mu zamerimo, da je njemu proletarska ideologija tako tuja. Malomeščanu ne moremo zameriti, da je malomeščan. Toda delavec, ki hoče pisati, naj si ne izpo-

soja malomeščanske jokavosti in zmedenosti. Če hoče biti nekdo glasen delavski pisatelj, naj ne bo slabši od tisočev tistih dobrih delavskih pesnikov, ki dobro in pravilno čuvstvujejo in čutijo, pa tega pač s peresom ne izražajo. Pesem vseh teh prebujenih delavcev je krepka, globoka in navdušujoča, zato naj je ne kvariti mevžasto »izgubljenstvo«. X.

Roman brezposelnih. — Dunajska revija »Bildungsarbeit« priobčuje v svoji 6. številki obširno oceno romana **Leonhard Frank, Od treh milijonov trije.** Med drugim piše o njem:

»Z neposredno bližino življenja, z veliko, naravno razumljivostjo pisana, se dviga ta knjiga nad vsa druga obravnavanja problema brezposelnosti. Prav zato, ker ne riše samo nekega določene stanja, temveč ker pesniško oblikuje zadnji upor želje po svobodi, življenjske kljubovalnosti treh ljudi, ki so žrtev svetovne krize in ki so ob solnce, luč in srečo. Veliko človeško usmiljenje je v tej knjigi, toda nobene sentimentalnosti; oblikuje se njihovo tragično življenje, ne prosi se pa za sožalje. Skozi pustolovščine in realistično slikanje obupne človeške bede, skozi opisovanje lakote sveti pri L. Franku družabno-kritično spoznanje: Nekaj gnilega je na tem svetu. »Napaka mora biti v razdelitvi. Kajti mi (trije) in milijoni nas ne crkavamo zato, ker je premalo blaga, ampak ker ga je preveč.«

Socialistični, delavski pesnik je ustvaril s to knjigo silno sliko sedanosti s svojim ostrim pogledom za vse bistvene pojave tega časa, za neizrecen obup milijonov nedolžnih žrtev blaznega gospodarstva. Njegova knjiga mora biti v vsaki knjižnici in vsak delavec jo mora čitati.«

Ta roman priobčujemo v naši letošnji »Svobodi«. Že samo radi njega bi moral biti vsak zaveden delavec naročnik »Svobode«. — Slovenska »javnost« in vse njeno časopisje **brez izjeme** ni niti omenilo, da priobčujemo ta veliki roman enega največjih nemških pisateljev.

Češkonemški zadrudni tednik o Borchardtovi izdaji Marxovega »Kapitala«. Sodrudni zadrudni tednik »Die Konsumgenossenschaft« priobčuje v svoji 19. številki letnika sledeče poročilo o izdaji Marxovega »Kapitala«, ki jo dobimo letos tudi mi:

(Karl Marx: Das Kapital. Poljudna izdaja **Juliana Borchardta.** Sedma izdaja. 400 strani. Velika osmerka. E. Laubsche Verlagsbuchhandlung, G. m. b. H., Berlin W. 30.)

Kdor pozorno obiskuje socialnogospodarska predavanja in je tudi pri čitanju

socialno-gospodarskih spisov pozoren opazovalec, bo imel zaradi vsakojakih citiranj iz glavnega dela ustanovitelja znanstvenega socializma često željo, čitati »Kapital« sam. Vsakdo, ki ga prične čitati, si je lahko v svesti, da ga ne pričakujeta lahak študij. Kljub temu so poskusili tisoči razumeti znanstvene temelje socializma s študijem virov. In v tisočerihih slučajih se je upanja polni poskus izjalovil: »Kapital« Karla Marxa je tudi za mnoge, ki imajo narodno-gospodarsko predizobrazbo, delo, ki je kratkomo pretežno pisano. — Nič manj kakor 2000 velikih tiskanih strani obsegajo trije zvezki dela, ki ga je mogoče samo v njega celoti pravilno razumeti. Marx ga je napisal izključno za znanstvenike. Samo prvi zvezek je mogel pripraviti sam za tisk. Oba zadnja zvezka pa Marx sam ni mogel več dokončati; njiju izdajatelj, Friedrich Engels, je sprejel Marxove načrte v knjigo; zato je toliko, s stališča celotnega dela, odvisnih in smisel zastirajočih ponavljanj. Pred vojno je poskusil Karl Kautsky približati vsaj prvi del lajikom; ali omejil se je na pomemnejše tujk in na prevod tujejezičnih citatov.

Delo Juliana Borchardta pa vsebuje celoten »Kapital« na 400 tiskanih straneh. To delo ne predstavlja nikake popularizacije, marveč govori v njem starosta znanstvenega socializma sam, njegove misli so podane tako, da jih lahko razume res vsakdo z nekoliko časa in truda. Borchardtovo delo se omejuje na preureditev posameznih poglavij, na izpustitev odvisnih ponavljanj in na »pomemnejše« lajiku večinom nerazumljivih stavkov, pri čemer pa teži za tem, da ohrani, kjer le mogoče, Marxove besede. (Z odgovarjajočo označbo strani v originalnem delu služi to delo lahko tudi kot priložnik, po katerem je mogoče originalno delo [izvirnik] kritično preizkusiti.) Dejstvo, da je ta izdaja Borchardtovega dela že sedma, je najboljšo priporočilo za njo.

To delo izide v dobrem slovenskem prevodu v založbi konzorcija »Svobode«. S tem je omogočeno vsem našim delavcem, da se seznanijo z glavnim in osnovnim delom K. Marxa. Naj se v bodoče ne smatra za delavskega zaupnika nihče, ki ne bi naročil in preštudiral tega dela!

—on—

Miroslav Krleža, Glembajevi, založba »Minerve« v Zagrebu. — »Minerva« se je odločila, da izda v 18 knjigah zbrana dela Miroslava Krleže, ki je pokretaš cele pisateljske generacije in dramatik, ki mu drugi sodobni jugoslovanski pisatelji ne segajo do kolen. Krleža ne samo, da prav satansko oriše vso gnilobo propadajočih »Glembajev«, temveč je prav

tako borben, neizprosni in jasen, ko kaže pot, po kateri naj hodi človeštvo.

Prvi zvezek njegovih zbranih spisov vsebuje njegove najboljše drame: Glembajevi, U agoniji in Ledo, in novele in fragmente o Glembajevih, Urbanih in Klanfarjih, ki so središče teh dram.

Zbrani spisi bodo izhajali na vsaka dva meseca. V prednaročnini stane vseh 18 knjig Din 1.080, ki se plačujejo v mesečnih obrokih po Din 30.—. Ker so knjige tudi okusno izdelane, priporočamo vsakemu, ki zna hrvatsko in ki zmore gornjo vsoto, da se naroči na zbrana dela tega danes največjega našega književnika. X.

Anton Aškerc. 10. junija t. l. je preteklo 20 let od smrti velikega slovenskega pesnika Antona Aškerca. Aškerc se je rodil 1856 v vasi Globoko pri sv. Marjeti blizu Rimskih Toplic, bil je duhovnik, dokler ni 1898. leta stopil v pokoj in postal ljubljanski mestni arhivar. V zadnjem desetletju preteklega stoletja je postal iz bivšega duhovnika Aškerca goreč svobodomislec in upornik Aškerc. Po upornosti in socialnem nastrojenju pesmi smatramo Aškerca lahko za enega od prvih slovenskih socialnih pesnikov. Oglejmo si samo njegove pesmi: Božična pesem siromakova ali Bajremsko legendo ali Delavčevo pesem o premoğu. Ali pa cel ciklus: Staro pravdo. Pa Anko, Zimsko romanco, Dvorskega norca, ali Najlepši dan. Dr. Prijatelj piše v Aškerčevi čitanki na str. 16, da se je z »Božično pesmijo siromakovo« pesnik (ki je bil duhovnik, tiskana je 1896. leta) tesno približal ne samo socializmu, ampak naravnost — socialdemokratski stranki. On, ki je doslej oznanjal Kristove nauke v cerkvi, je izstopil iz nje in se pojavil na socialističnem zborišču — s svojim Kristom vred:

»Ne! Ti si naš — mi bratje tvoji vsi,
kar nas zatirancev po svetu tava,
kar sužnjevi nas brezpravnih nosi svet,
kar hira nas in strada in zmrzava.«

Ali pa iz »Bejramske legende«:
»Naš Mohamed dobri se moti, o bratje!
Raj svoj on uživa sam v večnosti naj!
Ne šele po smrti, na onem tam svetu,
že tukaj imeti mi čemo svoj raj!«

»Ta Aškerčeva propoved ni nič drugega kakor pravoverni socialistični evangelij.« (Prijatelj, ibid. st. 17.)

Aškerc je izdal 13 knjig poezij. Biseri iz njih so zbrani v Aškerčevi čitanki, ki jo je po Aškerčevi smrti uredil dr. Ivan Prijatelj in jo je krasno opremljeno izdala in založila l. 1913 »Svobodna Misel« v Pragi. K njej naj se zateče večkrat tudi naš delavec in naše podružnice bodo našle v njej marsikaj lepega za re-

citacije in deklamacije. Borcu in bojevniku Aškercu bo pa to v časten spomin!

—on—

Miško Kranjec, Življenje, založila Krekova knjižnica. — Prvo delo M. Kranjca »Težake« smo že na kratko ocenili v »Svobodi«. »Življenje« se razlikuje od »Težakov« po tem, da je širše zasnovano. Dejanje pa se dogaja istotam, med prekmurskimi kmeti. Od najmlajše slovenske pisateljske generacije razodeva M. Kranjec največ pripovedniškega talenta in mogoče je, da se bo razvil v pripovednika. Do zdaj je edina njegova zasluga v tem, da je uvedel v slovensko literaturo kmečko Prekmurje. Ne moremo prorokovati, kam se bo obrnil in kaj bo še storil. Socijalnega problema, kakor se vedno močneje pojavlja tudi na vasi, ni doslej niti obdelal, niti ga pravilno zagrabil. Če že ne pozna delavskega življenja, naj vsaj na globoko poseže v resnično življenje današnje vasi in v njeno razmerje do mesta in sveta.

Ne vemo, zakaj je založba dopustila v knjigi tak uvod, kakor ga je napisal pesnik Francé Vodnik. Če se že napiše uvod, naj se na kratko oriše avtor dela, da ve čitalec, kdo je pisatelj. Sodbo o delu samem, ki sledi uvodu, si bo pa že napravil bralec sam. —l.

Sovjetska izdaja spisov Tolstega. »Gozdisat«, sovjetsko državno založniško podjetje izdaja celotna dela Tolstega, ki bo obsegalo 90 zvezkov. Doslej je izšlo sedem zvezkov, in v tekočem letu izide nadaljnjih šest. V to izdajo bo sprejeto bogato, še ne objavljeno gradivo, dokončana dela, varijante (spremembe) in odlomki iz različnih del, ki v prejšnji redakciji niso bili vzeti v ozir. To bo prva kritično pregledana izdaja celotnih del Tolstega, od prvih mladeniških del do filozofskih spisov in dnevnikov zadnjih let življenja. Dnevniki in zapiski, ki obsegajo razdobje od 1847—1910. leta, bodo napolnili 13 zvezkov, a pisma — okrog 7000! — 30 zvezkov.

Socim-edicije. Znana zagrebška socialistična revija »Socialna Misao« je leta 1929 začela izdajati majhne socialistične in socialne brošure v knjižnici, ki jo je nazvala »Socim«. Te Socim-edicije so v naši socialni književnosti tako po vsebini kot po opremi zelo cenjene in danes samo opozarjamo na nje. Doslej jih je izšlo sedem, in sicer: 1. zv. **Ka Mesarić: Smje-rovi moderne umjetnosti.** Informativna premišljevanja 1929. Str. 48. Din 15.— 2. zv.: dr. **Božidar Adžija: Od Platona do Marxa.** Razvoj sociološke ideje. 1929. Str. 128. Cena Din 20.— (Glej tudi »Svobodo«

l. 1929. Str. 280). — 3. zv. **Mirko Kus-Nikolajev: Moral dviju klasa.** 1930. Str. 80. Zaplenjeno. — 4. zv. **Stanko Tomašić: Tragikomedijske slobodnog para.** I. izd. 1930, II. izd. 1931. Novela. Str. 68. Cena Din 15.— 5. zv. **Mirko Kus-Nikolajev: Upton Sinclair.** 1930. Str. 58. Cena 15 Din. — 6. zv. **Jevgenij Zamje.in: Tamo gdje je vrag rekao lako noć.** Prevela Srina Aleksander. Prevod z ruskega. 1931. Str. 112. Cena 20 Din. (Glej tudi »Svobodo« 1931, str. 75.). — 7. zv. dr. **Luka Marić: Koliko je stara naša zemlja.** 1931. Str. 52. Cena 15 Din. — O posameznih brošurah bomo, v kolikor že nismo, priobčili poročila. Dotlej jih pa samo priporočamo vsem sodrugom, ki količkaj razumejo hrvatski. Naročajo se pri »Naši snagi«, jug. socialistični nakladni zadrugi v Zagrebu, Hlica 55. —on—

Zgodovina čehoslovaškega naroda. Napisala univ. prof. J. V. Šimák in J. Pešek. Iz francoščine prevedel Janko Orožen. Založila Umetniška Propaganda v Ljubljani. Str. 116. Kot 12. zvezek zbirke »Dobra knjiga« je izšla zgodovina čehoslovaškega naroda, s katerim nas je zgodovina vezala nekaj stoletij in s katerim nas še danes veže marsikaj. Ta zgodovina naroda je zgodovina, kakršnih sem si že dolgo želel. To je zgodovina kulture in napredka, gibanja in nehanja enega najkulturnejših narodov srednjega in novega veka; ta zgodovina ni več — kakor prejšnje — zgodovina vojn in vojskovedij. Ako že čitaš, čitaš z veseljem in užitkom. —on—

V oceno smo prejeli še sledeče knjige: **Mrzel, Luči ob cesti,** založila Jugoslovanska knjigarna;

Brata Grimm, Pravljice, ilustriral Bambič, založila Jugoslovanska knjigarna;

Ivan Pregelj, Ženske povesti. Od Kranja do Brezil, založila Jugoslovanska knjigarna;

Frana Levstika zbrano delo, uredil dr. Anton Slodnjak, IV. del, Dramatični spisi, založila Jugoslovanska knjigarna;

Dr. Ivan Tavčar, Zbrani spisi, uredil dr. Ivan Prijatelj, I. zvezek: Gospa Amalija. Dona Klara. Bolna ljubezen. Mlada leta. Ivan Slavelj i. dr.;

Od knjižnice Mladinske Matice:

Kresnice, letnik V., uredil Josip Ribičič;

Edo Deržaj, Življenje hudobne kavke Katke;

Kristina Hainer, Botra z Griča;

France Bevk, Lukec išče očeta;

Hanžeković, Gospodin čovjek, Zagreb,
Zadružni štamparski zavod;

Ivo Žic-Klačić, S onih strana brda,
Zaječar;

Želimir Gumhalter, U blizini ceste,
Zagreb;

Djonović - Štedimlija - Zogović - Ba-
bin, Danas, Beograd;

Dr. Živan Marković, Sreske bolnice,
Zagreb;

Dragoljub Čurić, Osviti, Beograd.
Ocene slede.

DRUŠTVENO ŽIVLJENJE

KONGRES

Delavske telovadne in kulturne zveze »Svoboda« za Jugoslavijo
se bo vršil

14. in 15. avgusta t. l. v Zagrebu

s sledečim dnevnim redom:

1. Otvoritev in konstituiranje kongresa.
2. Poročilo centralnega odbora (ref. Štukelj) in nadzorstva.
3. Program bodočega vzgojnega dela, ref. dr. C. Jelenec.
4. Naše umetniške prireditve, ref. Ferdo Delak.
5. Delavski šport, ref. iz Maribora.
6. Izpremema pravil, ref. dr. Mirko Kus-Nikolajev.
7. Volitev novega odbora in nadzorstva.
8. Razno.

Podrobnosti se bodo sporočile vsem podružnicam s posebno okrož-
nico.

Za centralo »Svobode«:

Ciril Štukelj, predsednik.

Ivan Vuk, tajnik.

Poglobitev izobraževalnega dela

O pomenu vzgojnega in izobraževalnega dela v času krize skoraj ne more biti različnih mnenj. Beda in pomanjkanje, ki ga kriza prinaša svojim žrtvam, povzročata sicer nejevoljo in protest, toda dolgotrajna kriza tudi slabi odporno moč prizadetih in na najstrašnejši način razjeda značaje in voljo ljudi. Uspehi glavnih panog delavskega gibanja — ki so normalno najmočnejša agitacija za pokret — izostajajo. In izobraževalno delo zadobi isti pomen, kakor v junaških časih začetkov delavskega gibanja. To je dokazala n. pr. uprizoritev »Jernejeve pravice« ljubljanskega del. odra »Svobode«. Jernej je zopet dal ognja in volje ljudem, ki so že topo in polni skrbi hodili v tovarne na štiriurno delo po reducirani štiriurni zaslužek, in brezposelne, ki na Borzi dela že mesece sprašujejo po delu.

Namen vsega našega izobraževalnega dela je vzbujanje in utrjevanje solidarnostne volje za delo za proletarsko stvar. Samo znanje in širjenje znanja ne

zaleže mnogo. Če bi vsi delavci poznali kapitalistične gospodarske zakone, bi to še nikakor ne pomenilo, da se bo svet zboljšal, če v teh delavcih ni obenem one energije in volje za ustvarjanje boljših razmer. Ljudem vlivati golo znanje v glave, je lažje nego buditi in razvijati energije za delo za določeni cilj.

Tudi ni dovolj, kakor nekateri mislijo, združevati delavce v strokovnih organizacijah in jih zaposlovati s strokovničarskimi problemi. Kajti strokovna organizacija zajame delavca samo z gospodarskim bojem njegove stroke. To je prav, toda ne dovolj. Delavec, ki pozna samo strokovničarstvo, je izven strokovnega shoda ali sestanka »nepolitično« bitje, da se tako izrazimo. Njegovo vsakdanje življenje ni prepojeno z našo miselnostjo. Tak človek ne govori doma z ženo o proletarskih problemih, se ne briga za pravo vzgojo otrok, ne čita knjig, v časopisju prebira le vesti o nesrečah, požigih, zločinih in porokah. Delavsko gibanje, ki ne sloni na prepričanih ljudeh,

pa ni solidno in se ne more trdno vzdržati proti vsem raznim tujim vplivom, ki posegajo v delavske vrste. Proletarskega človeka je treba vzgojiti tako, da bo tudi njegovo privatno življenje preveval proletarski duh, da ne bo na shodu »marksist«, doma pa tipični malomeščan, da ne bo na sestanku svobodomislec, doma pa pravi babjevernež, da se na shodu ne bo trkal na delavske prsi, v družbi pa zatajeval svoj razred in idejo, da na shodu ne bo povelečeval delavske mladine, svoje otroke pa puščal v najbolj protiproletarska društva, da na shodu ne bo govoril o solidarnosti, v tovarni pa igral hinavca, — skratka, proletarce je treba vzgojiti tako, da se bodo njihove besede na društvenih sestankih ujemale z njihovim življenjem in delom.

Tega namena pa gotovo ne dosega ono naše kulturno društvo, ki ne dela nič drugega, kakor da posnema druga društva, da skrbi samo za zabavo, razvedrilo in blagajno in prireja zato veselice, preigrane igre in podobno, in je zadovoljno, če je bilo veliko ljudi in če je bilo »fejst«.

Kakor so razveseljive velike številke, se ne smemo dati zapeljati od njih. Delavsko gibanje je javno gibanje množic. Toda uspešni razvoj tega gibanja zavisi od avantgarde (predstraže) proletariata. Marsikdo bo rekel, ta avantgarda so strokovni tajniki in drugi vodilni funkcionarji v delavskem gibanju. In v resnici se prepušča tem večina dela, misli in iniciativnosti. Toda na nameščene funkcionarje delavskih organizacij in raznih socialnih zavodov le prerado vpliva takozvani aparat tako, da izvršujejo le ono, za kar so nastavljeni, da jim postane njihova funkcija namen sam zase, da pri izvrševanju svojih vsakdanjih dolžnosti pozabljajo na večje, splošne probleme in da se nagibajo k temu, da vidijo le neposredno sedanost, radi česar se udajajo reformizmu in podcenjujejo ali pozabljajo velike cilje mednarodnega prolet. gibanja. To ne velja za vse, gotovo pa za večino teh funkcionarjev. So le dobri člani v celotnem aparatu, ali uradniki, niso pa pokretaši. Pravo, živo avantgardo morejo tvoriti le po duhu mladi in razboriti ljudje. Pa ne taki mladi ljudje, ki jim je vse ali nogomet, ali plavanje, ali petje, ampak taki, ki jim je nad vse splošna proletarska stvar.

Da pa vzgojimo čim več idealnih, pozhrtvovalnih ljudi, se moramo lotiti vzgoje posameznikov. Treba je čitati revijo »Svoboda«, treba je o posebno zanimivih člankih med seboj razpravljati itd. Letos izda konzorcij »Svobode« Marxov »Kapital«. Ta bi moral postati duhovna last vseh zavednih delavcev. Da pa to

postane, ni dovolj, da se vsi »Svobodaši« naročijo nanj, ampak v posebnih tečajih ali krožkih ga je treba predelovati. Skratka na globoko moramo iti, da požene naš pokret zdrave korenine. Vedno poudarjamo: »Svobodaši« morajo biti pokretaši, to je ljudje, ki dajejo vsemu gibanju pogona, vere, življenjske moči, jasnosti in odločnosti, ljudje, ki se boré proti vsem vplivom in ostankom malomeščanstva v del. gibanju in proti oportunistu. Koliko vas je pokretašev?! Vprašajte se! In lotite se resnega vzgojnega in izobraževalnega dela!

Da se razumemo: ljubljanska »Svoboda« prireja n. pr. prosvetne večere s pisanimi sporedi: predavanji, glasbo in petjem. To je prav. Toda to še ni vse in ne sme biti vse. Glavno je tiho vzgojno delo. In za to delo je, žal, vse premalo razumevanja, je premalo učiteljev in premalo učencev. Prav zato naj se posvetijo temu delu vsi, ki imajo razumevanje in sposobnost zani. —elj.

Rad zagrebačke podružnice »Svobode«

Krajem prošle godine (21. XII. 1931) pristupilo se inicijativom Mesnog Medjustrukovnog Odbora URSSJ osnivanju podružnice »Slobode«, radničkog kulturnog i telovežbenog saveza Jugoslavije. Odziv je medju radnicima bio za početak dosta velik. Odmah se moglo pristupiti osnivanju sekcija: glazbene, prosvetne, turističke i dramske.

Izabrani sekcijski odbori prešli su na rad i najživahnije delovanje je bilo kod **glazbene sekcije** (gitaristi i mandolinisti), kojima je uspeo, da za kratko vreme nastupe jednom uspešom priredbom. **Prosvetna sekcija** priredila je niz predavanja (predavači: dr. Živko Topalović, dr. Mirko Kus-Nikolajev, Vladimir Pfeifer) i započela sa tečajem za radničke funkcionere, koji je nažalost morao iz izvesnih razloga biti obustavljen. **Dramska sekcija** se formirala pod imenom »Radnički teater« i vežba sada kolektivnu dramu druga R. Golouha »Križa« pod vodstvom člana zagrebačkog Narodnog Kazališta druga Emila Karaseka. **Turistička sekcija** priredila je nekoliko zajedničkih izleta i nalazi se još u izgradnji.

*

Kako pravila do nedavna nisu bila formalno potvrđena, nije se ni vodila živahna akcija po fabrikama i radionicama. Tom se akcijom sada započinje i sigurno je, da će broj članova naglo porasti (sada ih ima oko 100). Naročito će se posvetiti pažnju organizovanju mladih radnika i radnica. Isto tako će se povesti agitacija medju akademskom omladinom.

Zagrebačka podružnica je vodila i akcijo na teritoriju savske banovine i osnovala podružnice u Osijeku, Sušaku, Sušine-Gjurgjenovcu i Bjelovaru. Akcija za daljnjim osnivanjem se produžuje. Ujedno se išlo za tim, da se okupe u okviru »Slobode« već postojeća samostalna radnička društva. I tu su postignuti uspjesi. Pristupili su: Radnički sportski klub »Sloboda« u Varaždinu, Sportski klub »Metalac« u Zagrebu, Radničko pjevačko društvo »Napredak« u Vinkovcima, Radnička čitaonica u Vinkovcima. Sa ostalim društvima se još vode pregovori u tom pogledu i mnogo je izgleda, da će najveći deo pristupiti.

Glavna skupština podružnice »Slobode« od 23. V. 1932. stvorila je zaključak, da se prigodom oblasne konferencije URSSJ 17. jula 1932 sazove i **pokrajinska konferencija svih radničkih društava savske banovine**, kako bi se pitanje pristupa konačno u uzajamnom usmenom sporazumu rešilo.

Na godišnjoj skupštini je ujedno razradjen detaljni plan budućeg rada i sprovođenje tog plana povereno je novoj podružničkoj upravi, koja se sastoji od narednih drugova: Pretsednik I.: Franjo Kmet, farbar; pretsednik II.: Rade Mihajlović, bravar; tajnik I.: Mirko Kus-Nikolajev, književnik; tajnik II.: Leopoldina Klavara, priv. nameštenik; blagajnik I.: Leopold Jegrišnik, priv. nameštenik; blagajnik II.: Turković Ružica, tvor. radnica; odbornici: Josip Hegedüs, šivački radnik; Ivan Slugić, ljevač; Srećko Diminić, bravar; Dušan Mamula, bravar; Ivan Korosec, bravar; Petar Bakula, soboslikar. Nadzorni odbor: Vladimir Pfeifer, priv. nameštenik, Anton Filipić, limar, Leo Schreiber, električar, Josip Legrad, priv. nameštenik.

Privremeno vođenje pokrajinskog sekretarijata povereno je drugu Mirku Kus-Nikolajevu.

»Svoboda« **Zalog** proslavi dne 2. in 3. julija t. l. 5 letnico svojega obstoja v upanju, da je prebrodila najtežje čase in da tudi zanjo napočijo lepši dnevi, dnevi dela in uspehov.

Dne 2. julija se vrši ob 20. uri (8.) zvečer v dvorani Cirila Požarja prosvetni večer s sledečim sporedom:

1. Govor k petletnici.
2. Svetek: Pod noč; Adamič: Završki fantje; dr. Ipavic: Oblaček — poje zbor društva »Krkovo« Ljubljana. —
3. Čufar: Raztrgana pesem o prevaranem srcu (ženska deklamacija).
4. Cankar: Hlapci — odlomek.
5. Stara mati — solospjev dekllice.
6. Bultamps: Klicatelji novega dne (deklamira dekllica).

7. Pesem o žuljih in kruhu — govornilni zbor.

8. Golouh: Kriza — odlomek.

9. Kozar: Pesem dnevnih etaž, kojev in štircev — zbor.

10. Claude: Če nas usmrte.

Dne 3. julija ob 14. (2.) uri popoldne otvoritev športnega igrišča, združeno s tekmo, po tekmi odhod na veselico, ki se vrši na vrtu Cirila Požarja v Zalogu.

Ptuj. — Občni zbor naše podružnice se je vršil dne 16. aprila. Iz tajniškega poročila posnemamo, da je imelo društvo 15 rednih sej, 1 jubilejno in 1 predavanje o dunajski olimpijadi. — Blagajniško poročilo na žalost izkazuje izgubo, kar je pripisovati sedanjim razmeram. Iz poročila pododsekov sledi: za **pevski odsek** je poročal s. Šmid, da se je priredilo 1 vinsko trgatve, 1 koncert v Ptuj in 1 koncert v Studencih, o katerem se je itak pisalo. **Dramatični odsek** (sodr. Bezjak): imeli smo 11 sej, 5 predstav in 1 gostovanje. — **Prosvetni odsek** je imel 15 skiopt. predavanj, 4 navadne in 2 otroški. — Knjižnica šteje 434 knjig; izposojenih je bilo 260 slovenskih in 7 nemških. — Kolesarski odsek je imel 12 sej, 1 družabni večer, 3 male izlete, 1 izlet v Graz, eno dirko, plesni tečaj s 27 vajami. — Tamburaški odsek je sodeloval pri vseh prireditvah. — Tudi esperantski odsek je oživel in je bil aprila končan tečaj za začetnike. Niso sicer vsi ostali, vendar se lahko dokaže, da so delavci odprli pot esperantski ideji v našem mestu.

Odboru je bil podeljen absolutorij.

Novi odbor je izvoljen sledeče: predsednik s. Matjašec, podpredsednik soodr. Šmid, tajnik s. Bezjak, nam. s. Šafranko, blagajnik s. Gabriel, nam. s. Mikulec; odborniki: ss. Delpin, Sirec, Klep, Podlaha, Frenkovič, Žnidarič, Domajnko, Drevenšek, Jurčič, Haganer, Murko, Vinko Marica in Jančič Ivanka.

Poročevalca za del. liste ss. Delpin in Domajnko.

K bodočemu delu pripominja s. Delpin, da je treba opustiti malomeščansko ideologijo ter delati na način, ki bo resnično dvignil naš pokret, ter iskati stike s kmečkim prebivalstvom, kar se naj dela ob priliki izletov. — S. Gabriel povdarja, da je dolžnost nas, vzgajati delavce v proletarskem duhu, da se ne bodo zgubljali po meščanskih društvih in delavski listi da spadajo v vse lokale, kjer imajo sicer radi delavski denar. To je povdarjal tudi s. Domajnko ter apeliral na navzoče, da naj ne pozabijo svoje gospodarske zadruge. Dalje pripomni, naj dramatični odsek izbere in nastopi z igrami vzgojnega značaja in ne s takimi, s kate-

rimi se bolj zaslepljajo delavci, mesto da bi se česa naučili, n. pr. od dijakov uprizorjeni »Kovačev študent«, pri katerem se povečuje alkohol; delavcu je pa potrebna izobrazba, zato se naj uči, naj misli, naj čita.

Po splošni debati, h kateri se je oglasilo več sodrugov, je predsednik ob 23.30 zaključil občni zbor s klicem: Na Delo in Družnost!

Hrastnik. — Na binkoštni ponedeljek 16. maja t. l. je pevski odsek »Svobode« l. priredil svoj izlet v Rimske Toplice, kjer je istočasno priredil popoldanski koncert v hotelu »Nova pošta«. — Vsi pevci so šli peš iz Hrastnika čez Dol—Šmarjeto v Rimske Toplice. Pot je bila radi lepega vremena lepa in kratkočasna. Koncert sam pa je lepo uspel, saj se je zapelo 16 zbranih pesmi iz 45 pevskih grl. — Zbor krepko napreduje pod svojim čilim in neumornim pevovodjem s. Al. Podlogarjem, in se že pripravlja za 26. maja s koncertom v Trbovlje.

Po koncertu v Rimskih Toplicah se je večina ponovno peš vrnila in imela med potjo pri g. Kozolu lepo družabno razvedrilo ter prav veselih obrazov in zadovoljnosti so se vrnili zvečer v svojo sajasto kotlino.

Mladinski odsek »Svobode« I. v Hrastniku je nastopil v nedeljo 8. maja t. l. z igrama »Zima in pomlad« ter »Mladi vojaki«, dalje z 20 deklamacijami in recitacijami in zaključil s 3 pesmimi mladinskega zbora. Sodelovalo je pri soprodu vsega 40 dečkov in deklic. Igrali »Zima in pomlad«, kakor tudi »Mladi vojaki« sta se posrečeno v zelo lepih živih besedah naslikali. Pri prvi so prikazali otroci, kakšno je življenje revnega ljudstva in orisali ošabnost zime kot razkošnost bogatašev. Naša deklica — zima — in žarki so nastopili prvič in tako lepo, da nismo tega pričakovali. Gledalci so jim s solzami v očeh v priznanje dovolj ploskali. — Ravno tako je posrečeno uspela igra »Mladi vojaki«. Dečki so res junško nastopili in lepo zapeli, a Drejček je svojo vlogo podal v pravem duhu. Kako je vojna zanj bila v šoli in pri knjigah lepa, a ko je isto okušal kot zadnji prebivalec vasi, je spoznal, kako je grda in čemu — za koga? Ko je slednji podlegel, je nastopila deklica z gorečo bakljo v roki in s tresočimi besedami vprašala, čemu te moritve, ta gnusna bratomorija in vzklíkala: nobene vojne več! Gledalci so vsi ganjeni mlade igralce z burnim aklamiranjem pozdravljali. Deklamirale in recitirale so se vse točke prav lepo. Zbor pa je pel troglasno, in sicer: »Kje so moje rožice«, »Zeleni gozd je lovčev raj«, in končno »Bratje, le k

solncu, k svobodi«. Izvajale so se vse dovolj lepo, tembolj zadovoljivo, ker zbor še ni nikdar nastopil in je bil to le poizkus za ravnanje v bodoče. Burno je bila pozdravljena pesem »Bratje le k solncu, k svobodi...«

Pripomniti le moramo, da bi naše delavstvo moralo številneje obiskati to lepo prireditev; šele sedaj se pojavljajo želje, da naj se ta prireditev še ponovi. Naše malčke se je malo pogostilo in s. Kosmos jih je v lepih besedah bodril k nadaljnemu delu in vztrajnosti, kar so z velikim veseljem obljubili in prepevali polni radosti in zdravega življenja. Sodr. Kosmos je zaključil: Vi ste naša proletarska mladina, ste hčere in sinovi trpinov ter vedite, da je tu Vaš dom in Vaša bodočnost. — Družina pa je vzklíkala krepko: Družnost!

Prosvetni večer Zveze delavskih žena in deklet na Jesenicah se je vršil s sodelovanjem tamošnje podružnice »Svobode« v nedeljo, 22. maja t. l. zvečer. Uvodoma je bila uprizorjena pesem Toneta Mačka: »Ko sem moliti hotel« v obliki dramske slike, nato je zapel pevski zbor »Svobode« nekaj delavskih pesmi in sledilo je skioptično predavanje o »Razvojni poti žene«, ki ga je imel s. Cvetko Kristan. Po predavanju, ki je trajalo skoro dve uri, je pel zopet pevski zbor »Svobode«, potem se je pa razvila prosta zabava. Na večeru je bilo navzočih do 200 žen in precej moških, ki so bili z večerom zadovoljni. Z zaščenenjem se je ugotovilo, da Zveza delavskih žena in deklet ter »Svoboda« zopet sodelujeta, kakor je prav in potrebno. -on-

Delavsko mladinsko akademijo v Ljubljani v dvorani Delavske zbornice je priredila v soboto, dne 4. junija t. l., šišenska podružnica »Svobode«. Otvoril jo je šišenski »Svobodaški« šramel pod vodstvom s. Darina Ravbarja iz Aramisovo »Kras koračnico«. Sledil je otroški »jazz« (džes), ki sta ga izvajala Zorko (jazz) in Vojka (klayir) Prelovec. Tu smo slišali Stolzovo »Če bi besedice, če' ne bilo...«, Agrovo »Počitek in solnce«, Heymannovo »Prijetelji, dober prijatelj« in Benešovo »Če ti draga piše«. S. Silvo je deklamiral pesem »Komarji in komarji« od Katke Zupančičeve iz Clevelanda, mala Saša Kovačevičeva pa »Pesem o luni«, ki jo je morala ponoviti. Krušičev Lado je zapel »V jesenskem vrtu« in Aljažev »Triglav, moj dom« ob spremljevanju kvarteta »Svobode«. S. Ivica je deklamirala pesem »Prevarjen« od Ane P. Krasne iz Parka Hilla, Pa., mali Berdajsov Janezek pa Utvino »Putko-tutko«. Tudi Janez je moral ponavljati. Sledil je »Svobodaški« kvartet z Ludwigovimi »Spla-

varji na Volgi«, potem pa »Svobodaški« šramel z Aramisovo »Mladinsko koračnico«. Zatem je deklamiral Francek Rožič dve hudomušni »Zdravniki postal sem« in »Pekovski poklic«. Krušičev Lado je zapel »Prešle čase«, Skraupovo »Kje dom je moj« in »Pesem kuharja«. Drugo pesem je spremljal »Svobodaški« kvartet. Nato so odigrali igrico »Zima in pomlad«, ki je prirejena po tozadevni M. Klopčičevi pravljici: Tu je bila starka Zima (s. Tilka), deklica (s. Pavlica) in cela vrsta žarkov, ki so vsi svojo nalogo izvršili dobro. S. Lojze je deklamiral še Katkino »Krizo« in sledila je »Zaključna slika«, kjer je s. Slavica vsem sodelujočim deklamirala Čufarjevo »Proletarski mladini« z bakljo v roki. Šramel »Svobode« je zaigral še »Marseljezo« in vsi smo se razšli v prepričanju, da je vsak od sodelujočih storil svojo nalogo, da je bil večer lep in jih je želeli še več. Menda bo drugi že 25. junija 1932. -on-

Črnuče. — Obroč podružnic delavske kulturne zveze »Svoboda« se vedno bolj sklepa okrog Ljubljane. Šišenski, viški, dobrujski in zaloški »Svobodji« se je sedaj pridružila nova »Svoboda« v Črnučah. Doslej ta kraj ni poznal delavske kulturne organizacije. Zato bo treba mnogo dela, truda in vztrajnosti, da se bo uveljavila. In prepričani smo, da se bo, saj je v podružnici v pretežni večini delavska mladina, ki ima v sebi mnogo smelosti, da širi idejo delavske osamosvojitve. Na ustanovnem občnem zboru je bil izvoljen odbor iz samih mladih delavcev. Tvorijo ga: predsednik Pečar Maks, namestnik njegov Sever Ciril, tajnik Črnivec Ciril, namestnik Justin Pavle, blagajnik Bizjak Stanko, namestnik Čad Franc, odborniki: Dragar Tone, Čizman Cene, Rode Miha, Šubelj Ivan, Štupar Miha; nadzorstvo: Šubelj Stane, Raubar Fr. in Trček Franc.

DRAMATIKA

»Hlapec Jernej« uprizorjen po delavskem odru ljubljanske »Svobode« je dosegel največji uspeh. Ta uprizoritev se lahko šteje med največje slovensko kulturno dejanje v tem letu. In to kulturno dejanje je izvršil naš delavski oder. Hkrati pomeni ta kolektivna dramatisacija največji uspeh našega odra izmed vseh dosedanjih uprizoritev. Tega velikega dogodka ni moglo zamolčati niti meščansko časopisje z edino izjemo »Slovenca«. Ta trdovratni »Slovenčev« molk si je treba dobro zapomniti. V naslednjem navajamo najvažnejše ocene časopisja.

Po prvi uprizoritvi »Hlapca Jerneja« je napisala »Delavska Politika« med drugim sledeče:

»Hlapec Jernej je povest, ne drama. Ferdu Delaku pa se je posrečilo, da je iz povesti izluščil pravo jedro in je v predstavi utelesil veliko vsečloveško idejo, ki je bistvo Cankarjeve povesti, da namreč samo delo vstvarja vrednost in da vsa vrednost po pravici pripada delu. Celo dramatično dejanje pa je predočevalo gledalcem, da ta ideja v družabni organizaciji, v kateri je živel hlapec Jernej, ni mogla priti do veljave. Jernej je zaman iskal pravice pri županu, pri sodniku, pri cesarju in nazadnje tudi pri božjem namestniku. Delak je odstranil iz igre vse lokalno obeležje, tako da se je Cankarjeva misel pokazala v vsej enostavnosti in jasnosti. Igra je imela popoln uspeh pri gledalcih, ki so do zad-

njega prostora napolnili opero. Saj jim je igra na tako umetniški način predočila temeljne resnice delavskega pokreta. Delak je pri predstavi uporabil najnovejša teaterska sredstva: razsvetlavo, diapozitive, orkester in zlasti recitacijski zbor »Svobode«. Videti je, da čaka recitacijske zборе, ki jih je doslej ustanovilo že več podružnic »Svobode«, še lepa bodočnost. Bil je zares lep in posrečen delavski večer. Gledalci so v vzhičenem razpoloženju zapuščali gledališče...«

V »Jutru« je napisal **Niko Pirnat** sledečo oceno:

»Včerajšnja prireditev delavskega odra »Svobode« v opernem gledališču je bila dogodek, kakršnega v tem hramu normalnih predstav in gostovanj vsake sorte že dolgo ni bilo.

Režiser Ferdo Delak je z drzno roko izluščil najedrnatejša poglavja iz velike Cankarjeve knjige, izkoristil je vsa najmodernejša režiserska sredstva in postavil na oder zgoščeno in zaključeno delo.

Scene, karakterizirane s posrečenimi diapozitivi, so se vrstile brezhubno, kakor dobro premišljeni udarci, v pičli uri so se razgrnile pred gledalci vse postaje Jernejevega križevega pota.

Zgoščenost in kratkost sta glavni odliki Delakove priredbe.

Hlapec Jerneja je odigral Polde Demšar iskreno-občuteno, primarno; zato -- močno. Igral je (kakor vsi) brez maske, toda za masko trpina Jerneja je v nje-

govem slučaju poskrbela narava sama — zato je bil tem bolj prepričan. Gosposko (mladega Sitarja, župana, sodnika, župnika) je kreiral Boris Božič z velikim talentom; Gostačev (Rado Hrovat) je bil vseskozi dober.

Govorni zbor — novost večera — je opravičil svoj sloves, ki si ga je priboril na prosvetnih večerih v Delavski zbornici in dokazal, da je sposoben publiki sugerirati, stapljati se z njo in jo fascinirati. Režiser, ki je vanj gotovo vložil ves svoj trud, je lahko ponosen nanj.

Hlapec Jernej je topot zmagal na celi črti: teater je bil dobesedno nabit, hišo so od scene do scene pretresali gromoviti aplavzi, podkrepjeni s cepetanjem nog, kar bi morda utegnilo govoriti proti 'običajni slovenski indolenci in hladnosti v teatru'.

Tudi »Slov. Narod« in »Del. Pravica« sta izrekla vse priznanje delavskemu odru.

Po reprizi v ljubljanski operi je napisal v »Jutru« **Juš Kozak** med drugim sledeče:

»Delavski oder in govorni zbor 'Svobode' je ponovil v ponedeljek kolektivno dramo 'Hlapca Jerneja in njegovo pravico' v režiji Ferda Delaka. Vprizoritev je pomembno dejanje, ki odpira zanimive razglede.

Ferdo Delak je režiral prvo kolektivno dramo na našem odru. Snov je priredil po Cankarjevem 'Hlapcu Jerneju', delavski oder in govorni zbor 'Svobode' je v njegovi režiji izpričal močno aktivnost. Pred leti je Bratko Krefc v Golouhovi »Krizi« ustvaril nekatere prizore, ki so bili kolektivno zasukani, toda celotna vprizoritev si pač ni lastila naslova kolektivne drame. Ferdo Delak je idejo kolektivnega človeka poglobil in ji dal tudi zunanje lice.

Delak je izluščil iz Cankarjevega dela borbenega Jerneja. Nikjer ni trdil, da je dramatisiral celotno delo, temveč je očitno priznal, da je snov priredil. Marsikaj se skriva v Cankarjevem 'Hlapcu', kar bi utegnilo centralno osebnost drugače osvetliti, kot jo je prikazal Delak, toda osrednje ideje, Jernejevega križevega pota za pravico, ni mogoče utajiti, in Delak jo je mogočno upodobil. Njegov Jernej je borben in jasen, križev pot za pravico je plastičen in pretresljiv. Sugestivni izraz kolektivnega človeka je zajel občinstvo z dinamično močjo in je prebudil v sušah veliko etično idejo. Notranja podoba Cankarjeve umetnine je borbena in uporniška. Morda dokaže čas, da je Cankarjeva intuitivna ideja, ki so jo imenovali v sedanjih dneh umstveno zablodo, že danes napoved nove oblike družabnega ustroja, človeškega čustvovanja

in mišljenja. V tej perspektivi se bo umstvena zabloda izpremenila v proroško gledanje...

... Krik človeka je našel v kolektivni drami svoj izraz. Jernej ne govori več sam, z njim govore vsi, ki so ga občutili in doživljali. Njegova beseda je mogočna borba vseh, ki so prerajeni po Cankarjevi besedi. Gosposka je le ena v različnih podobah. Nasproti si stojita človeštvo, ki se upira, in človek, ki si po vseh razumskih zakonih lasti pravico zase. Delakov Jernej je samostojna prireditelj, ki ne zatajuje borbenega značaja in je verna podoba človeškega krika, ki se oglašja v vsaki dobi, ki danes narašča in se bo v prihajajočih časih zopet umiril v novem kulturnem izrazu.

Vprašanje, ali je Delakova vprizoritev izčrpala Cankarjevo umetnino, je zame nepotrebna skrivalnica. Značaj njegovega dela je prozorno jasen, naslov je v mogočnih prizorih utemeljen. Če ga primerjamo z dosedanjimi dramatisacijami Cankarjevega 'Hlapca Jerneja', mu moramo priznati, da je idejo plastično oblikoval, jo poglobil in dal Cankarjevemu Jerneju pravilnejšo podobo. Čeprav dnevni dogodki to ali ono sliko morda preveč poudarjajo. V kolektivnem značaju drame je našlo doživljanje sedanjih dni svoj izraz. Režija pa se ni omejila na stvaritev časovnih vrednot, temveč je Cankarjevo besedo izražala z dinamično silo, da je pretresala.

V razvoju naše gledališke tvornosti je Delakova kolektivna drama lepa pridobitev, katere prepričevalno silo je potrdilo občinstvo. Pokazal je na domačih tleh novo pot, in kar je poglavitno, utrdil je vero vanjo.

Režiser je dovršeno oblikoval govorni zbor, kateremu je treba odkrito priznati izredno sugestivno moč doživljanja. Polde Demšar je nastopil v Jerneju z velikim uspehom in je presenečal z umerjeno kreacijo. Rado Hrovat in Boris Božič sta se enako uveljavljala v celoti z besedo in tipi. Ravnikarjevi ilustrativni diapozitivi nadomeščajo zelo uspešno izraznost običajnega recitatorja in ojačujejo zbranstvo občinstva.

Veličastni prizori so ustvarili mogočno doživetje Cankarjeve besede. Komur je oblika izraz notranje borbe, ta je občutil napoved novih kulturnih in življenjskih vrednot.

J. K.

Pravi »Hlapec Jernej«.

Gledali smo že mnogotere slovenske vprizoritve »Hlapca Jerneja«, pa smo bili vedno — razočarani. Zakaj? Zato, ker je vsaka dosedanja vprizoritev dala prav Sitarju, županu, sodniku, biraču in župni-

ku, zato ker je Jernej bil in ostal v očeh publike, ki je vse te vprizoritve gledala, samo — **norec**. V čem se Delakova režija in »Svobodina« vprizoritvev »Hlapca Jerneja« razlikuje od vseh dosedanjih vprizoritvev? V dejstvu, da je bila vprizoritvena tako, da so vsi, ki so vprizoritve gledali, odšli globoko prepričani o **Jernejevi pravici**, globoko prepričani, da se je Jerneju zgodila strašna in nepopisna krivica. Mogoče je moči najti ključ uganke v veri vseh sodelujočih, čeprav morebiti zgolj v neki nagonsko občuteni veri. Prava vera pa najde vsekdar in skoraj brez-pogojno tudi pravo — obliko.

Bistvo Delakove režije je: **preprosta jasnost**.

Njegova režija nam je jasno razodela naslednje:

»Hlapec Jernej« ni samo zgodba posameznika — marveč krik množic. Zato je ob njem stala, z njim govorila, se z njim borila četa tistih (**zbor**), ki so pravico spoznali, mogoče celo nekoliko takšnih, ki pravice še niso razumeli, pa so jo vsaj zaslučili. Jernej je kot **glasnik**, kot **vtelesenje krika** bil vedno prvi, a nikdar brez množice. On **nosi** po nevidnem zakonu vsakega napredka in razvoja misel in voljo množic.

Na vsem svetu sta dva razreda. Na prvem stoji gospodar (zato dva odrčka!) in vsa vrsta, ki stoji za gospodarjem in zavoljo gospodarja, na drugem vrhu stoji — Jernej.

Jernej osvoji v poslednjem pogovoru z župnikom tudi **drugi** vrh. Župnik se umakne. Zgrozi se pred resničnim obličjem resnice in pravice. Zbeži. Jernej je zmagal.

Ves čas dogajanja je scena enaka, kakor je pravica povsod enaka. Obleka, oblika — vse je nevažno. Važno je samo bistvo: borba med pravico in krivico. Barva je samo diskretna pesem scene, ki poudarja posamezne etape v borbi: srd, hrepenenje, molitev, bes... obup. Koliko lirike in koliko epike je bilo v življenju barv!

Na odru vidimo samo tri auterje:

Hlapca (**zbor**), gospodarja (**isti** igralec igra **namenoma** vloge župana, sodnika, biriča in župnika) in nezavednega hlapca (študenta, cinika, anarhista, intelektualnega obupanca). Važen je bil poudarek, da je gospodar, župan, sodnik, birič in župnik **ena ter ista oseba**. Obličje, obleka, starost, poklic — vse to ne more spremeniti **vsebine**.

Samo teh troje obličij nam je Delak pokazal, samo teh troje obličij nam je Cankar umetniško oblikoval. Da jih je šele Delak izluščil — o kako preprosto post festum! — nam dokazuje, da smo

moralo toliko in toliko let čakati na odkritje odrskega Jerneja.

Režijska zamisel vprizoritve je bila preprosta, kakor je bila preprosta Cankarjeva umetniška zamisel Jerneja. Preprostost režije je odstranila vse, kar bi utegnulo, čeprav le malenkostno, zamegliti veliko misel borbe za pravico. Tako smo videli na odru prvič Cankarja-borca, ne pa takšnega, kakršen živi v glavah nekaterih jokavih in sentimentalnih epigonov.

Doumeli smo, da je najpopolnejša vsebina današnje umetnosti: borba.

Ilustrativna karakteristika posameznih **odrskih** slik z diapozitivi na platnu je bila nedvomno učinkovita.

Mask ni bilo.

Čemu? Ali more maska zakriti resnico? Ali je obličje, starost, lepota, poklic — ali je vse to važno, kadar gre za najvišje, za borbo med pravico in krivico?

Posamezniki so svoje vloge vestno naštudirali. Hlapca Jerneja — posameznika je ustvaril naš stari Polde. Polde je kreiral na našem odru nekaj nadpovprečnih — vsekdar živih, resničnih ljudi. Njegova ustvaritev Jerneja pa je, kljub lah-nemu odtenku realistične oblike, zrasla v mogočen simboličen lik borca za pravico. Ta kreacija nam bo kljub nekaterim oblikovnim nedostatom ostala nedvomno nepozabna.

Posvetno in cerkveno gosposko je vprav dovršeno oblikoval naš oblikovno in glasovno najdovršenejši igralec Boris. Njegovim kreacijam bi bilo težko oporekati.

Tretji tip — študenta — nam je dal Hreščak. Zdi se mi, da je bil glasovno malce prešibak (zato posebno pri reprizi glasovno nečist). Vsebinsko akcentuiranje včasih nepravilno. Pozna se mu močno dialekt. V splošnem pa je bila tudi njegova kreacija prav dobra.

Zbor je bil pglavitni akter vprizoritve. Bil je oblikovno in glasovno dovršen, večkrat — poudariti moramo posebno molitev, to lirčno, skoraj do popolnosti izklesano sliko! — malone popoln. Škoda le, da ni zbor močnejši. Zbor je posameznike prekosil. Na zboru se je roka režiserja mnogo jasneje očitovala, nego na kreacijah posameznikov. Posamezniki so se včasih malce prehiteli, so včasih vsebinsko nepravilno naglašali — zboru pa se niti prvo niti drugo ne more očitati. Nemara bi bilo vredno poudariti, da je režiser pri zboru prezrl edinele rast dinamike — v celoti. V posameznih slikah je dinamiki opredelil pravilno padanje in dviganje. V celoti pa se je postopno dviganje premalo očitovalo. Isto moram pripomniti tudi glede igralcev-posameznikov.

Seveda nočem s temi ugotovitvami — ki so naposled samo moje čisto subjektivno mnenje! — niti malo zmanjšati vrednosti in pomembnosti uprizoritve. Režiser in igralci sami najbolje vedo, da je popolnost samo relativno dosegljiv ideal, zakaj današnja popolnost pomeni vselej — jutrišnji **embrio**.

Teaterska družina »Svobode« je pri nas položila s to uprizoritvijo temeljni kamen kolektivističnega teatra. Ustvarila je pod vodstvom svojega režiserja Ferda Delaka Cankarjevemu umetniškemu in borčevskemu stremljenju — najbolj adekvatno odrsko obliko. Tega dejstva ne bo niti mogel niti smel noben vesten zgodovinar slovenske teatske umetnosti — prezreti. Kulturno delati je mogoče na več načinov. Hoditi večer za večerom brezplačno k vajam, žrtvovati poslednji trenutek svojega prostega časa — gibanju za osvoboditev svojega razreda, je pa brezdvomno kulturno delo, spričo kategera so privatni kavarniški pomenki — čeprav v bukvah natisnjeni — prava je tična mizerija.

Občinstvo je obe vprizoritvi sprejelo z aplavzom, kakršen v ljubljanskih teatrah ni navaden. Opera se je od vrha do tal dobesedno tresla.

Hlapec Jernej zmaguje — Cankar je prvič v resnici zmagal. A. C.

Op. ur. Radi prostora smo kritiko A. C. priobčili nekoliko skrajšano.

Gostovanje del. odra s »Hlapcem Jernejem«. — V soboto 18. junija je »Hlapca Jerneja« uprizoril del. oder ljubljanske »Svobode« z največjim uspehom v celjskem, nabitom polnem gledališču. V avgustu ga bo še enkrat ponavljal v Ljubljani in bo šel z njim v Zagreb. Iz Maribora so odgovorili, da finančno ne zmorejo tega gostovanja... V Kranju se ga bo učila tamošnja »Svoboda« sama. V nekaterih industrijskih revirjih bo

s »Hlapcem« gostoval ljubljanski oder jeseni.

Nauk iz uprizoritve »Hlapca Jerneja« za vse dramatične odseke »Svobode«. — Z Delakovo režijo »Hlapca Jerneja« in njegove pravice« so tudi pri nas uničeni vsi dvomi o govornem zboru, češ da govorni zbor nima pravega učinka, da ni nobene lepote v njegovem predvajanju itd. Delakova uprizoritev »Hlapca Jerneja« se mora zahvaliti za velikanski uspeh skoro edino-le množici, ki je govorila v imenu »Hlapca Jerneja«. Igralci na odru niso bili prav za prav več igralci, temveč pravi hlapci Jerneji, ki so se združili v eno s hlapci Jerneji, ki so jih gledali, poslušali — in z njimi doživljali vso trdo Jernejevo pot do spoznanja.

Delavski oder ljubljanske »Svobode« ni spravil na oder veliko iger. Ampak, kadar je uprizoril socialne drame, je doživljal uspehe, ki so doživeli svoj višek v kolektivnem »Hlapcu Jerneju«. Kadar je poskušal z navadnimi ljudskimi igrami, se je delavstvo nezadovoljno vračalo z njegovih predstav.

Povsod, kjerkoli je le mogoče, je torej treba začeti z govornimi zbori. Drugič pa je treba gledati na to, da se uprizarjajo socialne drame in igre.

Dramski odsek »Svobode« II. v Hrastniku je v nedeljo 15. maja t. l. vprizoril igro »Tragedija v kleti« od Toneta Čufarja. Igralci niso slabo rešili svojih vlog, posebno so se dobro izkazali pri zadnjih treh scenah v kleti, od njih pa še prav dobro delavec Davorin in Vinko, ljubimec Anke. Lepo se je tudi potrudila Marina skozi vse scene. Žal, da se je igra vršila zelo v neugodnem času in je bil obisk vsled nogometne tekme in izredno lepega in toplega vremena slabejši. Zato je odbor predlagal za prihodnjo igro, ki se bo vprizorila, da prične zvečer, ko je hladneje.

DELA VSKI SPORT

Ponovna ustanovitev Delavskega turističnega društva »Prijatelj Prirode« v Sarajevu. V okt. 1931 je bila razpuščena menda zaradi izleta na Stol in tamošnje sestanka z avstrijskimi Prijatelji prirode centrala »Prijatelj prirode« za Jugoslavijo v Zagrebu z vsemi jugoslovanskimi podružnicami. Zaplenjeno je bilo tudi celotno premoženje. (Glej »Svobodo« 1931, str. 403.) 28. aprila t. l. pa se je vršil v Sarajevu, kjer je bila nekoč jugoslovanska centrala »P. P.« že od pred-

vojne, ustanovni občni zbor Delavskega turističnega društva »Prijatelj prirode«, kjer so bila sprejeta pravila in je bilo izvoljeno začasno vodstvo. Koncem maja t. l. je pa Drinska banska uprava v Sarajevu ta nova pravila gladko potrdila in po teh pravilih bo mogoče ustanovljati nove podružnice po vsej državi. Vodstvo nove sarajevske centrale poziva vse delavske zaupnike v krajih, kjer so dani pogoji za to, na delo za ustanovitev podružnic društva. Pojasnila daje »Izvršni

odbor Radničkog turističkog društva »Prijatelj Prirode«, Sarajevo, Radnički dom.

7118 društev s 742.148 pripadniki združuje nemška Delavska telovadna in sportna zveza s sedežem v Leipzigu. Lani je naraslo število društev za 100, število članov pa je padlo za 4498. Pri članih, starejših od 14 let, je zaradi velike brezposelnosti padec za 27.666 pripadnikov, pritek mladine pa je narasel od 203.766 na 226.934 otrok. Na temelju vprašalnih pol je bilo ugotovljeno, da je bilo 47 odstotkov odrastlih članov brezposelnih. Zvezni časopis »Freie Sportwoche«, ki je služil doslej skupno lahki atletiki in igram z žogami, je bil letos razdeljen in zamenjan z dvema listoma: »Wurf und Ziel« (Met in cilj) — se zdaj posveča lahki atletiki, hazeni, rokometu in tenisu, drugi — »Der Fussballstürmer« (Nogometni napadalec) pa nogometu in rugbyju. Poleg tega pa ima zveza še celo vrsto drugih osrednjih glasil. —on—

Kaj nudi Dunaj za sport? Ob desetletnici dela delavske obč. uprave na Dunaju se bomo ozrli tudi na to, kaj je storila za sport v teh letih: V zadnjih 10 letih je izdal Dunaj sam za sport 9,006,000 šilingov (72 milijonov Din), 720.000 kvadratnih metrov sveta s 33 sportnimi prostori je bilo danih na razpolago sportnim društvom. Dalje je sezidala občina še 22 otroških kopališč na prostem. »Asko«-jevim sportnim organizacijam na Dunaju je bilo dodeljenih v zadnjih letih 75,000 šil. (600,000 Din). Zvezna vlada pa je imela seveda za 125,000 delavskih sportnikov na Dunaju samo 2000 šilingov na razpolago. Za stadion, v katerem se je vršila II. delavska Olimpijada, je bilo izdanih 6,600,000 šilingov (52,800,000 Din) in za šest novih sportnih prostorov je bilo dodeljenih 300,000 šil. (2,400,000 Din), za izboljšanje drugih prostorov pa 60,000 šil. (480,000 Din). Tri telovadnice so stale 376,000, 22 mladinskih prostorov z 12 drsališči 522,000 šilingov, njih vzdrževanje pa 650,000 šilingov. Društva so dobila 598,000 šilingov (4,800,000 Din) podpore. — Vse te številke in storitve so edin-stvene in žal osamljene, in so dokaz za delo rdeče večine v rdeči občini za telesno vzgojo in ljudsko zdravje. —on—

Ljubljanski SK »Svoboda« je gostoval 26. maja t. l. na Jesenicah pri izbirni tekmi za sprejem v LNP proti SK Bratstvu in zmagal s 6 : 4 (3 : 1). Ta zmaga za ligaško moštvo LNP ni ravno sijajna in priča o visokem stanju Bratstva.

SK »Svoboda« na Jesenicah pridno tekmuje. Skoro vsako nedeljo odigra najmanj po eno nogometno tekmo. Zlasti

mednarodnih tekem je mnogo med njimi. 22. maja t. l. je igral tekmo s S. V. Villach iz Beljaka, ki je končala 3 : 5 (1 : 1) v korist gostov. — Teden dni zatem je gostoval S. V. Karinthia tudi iz Beljaka, ki pa je bil odločno poražen z 10 : 2 (7 : 0). 5. maja t. l. so »Svobodaši« spet porazili jeseniško krščansko socialno nogometno moštvo S. O. »Borca« s 6 : 0 (3 : 0). 12. junija je pa gostovalo kombinirano moštvo »Svobode« pri Sokolu v Radovljici in je prineslo domov 7 golov, pustilo ni pa nobenega. Tudi polčas tega neuspeha je bil 3 : 0 v korist domačinov. 19. junija t. l. se je vršila pa že peta mednarodna tekma jeseniških Svobodašev, in to pot proti močnemu KACu iz Celovca. Rezultat je bil 3 : 3 (1 : 2), kar je vsekakor zelo lep uspeh, kajti Celovčani so bili fizično zelo premočni. Le tako naprej!

Prvenstvo Trbovelj. V Trbovljah, največjem industrijskem kraju Dravske banovine, obstajajo štirje večji nogometni klubi. Od teh smo tri, SK Amaterja, SK Dobrna in SK Retje, še pred letom dni imeli za svoje, kar so naenkrat zašli na pota, ki so bila vse prej kot pa pota razredno zavednega delavstva. Danes se je razmerje že delno razčistilo, ni pa še jasno in Amater, Dobrna in Retje še niso tam, kjer bi morali biti. Vendar nekaj o prvenstvu. 5. maja t. l. se je vršila zadnja odločilna tekma med nekdanjim in sedanjim prvakom Trbovelj: med SK Trbovljami in SK Amaterjem, pri kateri je bil Amater poražen 2 : 1 (1 : 1). O pravilnosti tekme se je razvila v listih precejšnja polemika, ki je polna medsebojnih očitkov, ki niso na mestu. Prvak Trbovelj je zaradi jesenskih uspehov postal oz. ostal SK Amater s 17 točkami od 20 točk, slede Trbovlje s 15 in SK Hrastnik z 10 točkami. Potem pridejo Retje, Dobrna in Zagorje. — 5. junija sta igrali tudi rez. moštvi Trbovelj in Amaterja, in sicer 4 : 2. Dopoldne pa celjski Atletiki in Dobrna, pri čemer so dobili tekmo ligaški Atletiki z 10 : 1. —on—

Gostovanje SK »Svobode« Maribor v Voitsbergu.

SK »Svoboda« Maribor, ki v zadnjem času prav lepo napreduje, se je za binkošne praznike odzval prijaznemu povabilu bratskega delavskega sportnega kluba »ASK Voitsberg« ter odigral dve prijateljski tekmi v Voitsbergu v Avstriji. Pri tem gostovanju se je mariborskim Svobodašem prvič nudila prilika spoznati, kako pojmujejo inozemski delavski klubi idejo delavskega sporta. Že na kolodvoru v Voitsbergu je bilo moštvo »Svobode« nadvse prisrčno sprejeto od številnih sodruživ in sodrugov. S. Rozman je imel

krasen pozdravni govor, s. Eigner pa je došle goste pozdravil v slovenskem jeziku. V imenu SK »Svobode« se je tamošnjim sodrugom zahvalil s. Vidovič, nakar so si Svobodaši v spremstvu domačinov ogledali mesto, kjer so jih bivalci istotako prijazno sprejeli. V nedeljo popoldne se je vršila ob ogromni udeležbi občinstva prijateljska tekma med moštvom obeh klubov, ki je končala s 3 : 2 v prid »Svobode«. Čeravno je bila igra ves čas živahna in odprta, ni bilo opaziti nobene surovosti. Športniki delavskih klubov se dobro zavedajo, da je tudi nogomet sredstvo, ki služi skupni delavski ideji. — Zvečer se je v neki tamošnji nabito polni dvorani vršila v čast gostom dobro uspeša prireditve. Tudi ob tej priliki so »Svobodaše« pozdravili številni zastopniki društev. Zlasti globok utis pa so napravili govori tamošnjega župana s. Steinerja, dalje podžupana s. Blümel-a in pa govor s. Eignerja, ki je govoril slovensko; nato se je vršila dramska predstava, ki je bila na višku. — Drugi dan, v ponedeljek, se je vršila zopet tekma, kjer je zaslužen zmagal ASK Voitsberg v razmerju 4 : 2. Le prehitro je minul čas in zopet je velika množica sodrugov in sodružic spremljala naše »Svobodaše« na kolodvor, odkoder so se ob navdušenem vzklikanju »Freundschaft-Družnost« odpeljali proti Grazu. V trajnem spominu bodo ostale našim sportnikom lepe ure, ki so jih preživeli med sodrugi v Voitsbergu. V kratkem bo v Mariboru gostovalo moštvo ASK Voitsberg, na kar delavstvo že danes opozarjamo.

SK »Svoboda« Maribor je odigral 29. maja t. l. prvenstveno tekmo z rezervo ISSK Maribora, ki je bila pojačana z igralci iz prvega moštva in je tekmo izgubil proti pričakovanju 0 : 8 (0 : 2). Ta poraz pomeni pri lepih uspehih mariborskih Svobodašev neljubo presenečenje.

SK »Svoboda« Vič, ki je v II. razredu Ljubljane, je tekmoval 29. maja t. l. s Sparto (Ljubljana) in doživel precejšen poraz, 1 : 5. Igrji 5. in 12. junija t. l. z Diskom in Korotanom je izgubila, ker ni nastopila. To ni junaško.

Eden od najmlajših SK Svobode, in to v Zalogu se je prijavil za vstop v LNP. Prvo kvalifikacijsko tekmo je igral s SK Diskom v Domžalah in bil poražen z 1 : 3. Tretji goal je padel že izven regularnega časa, ko je bil od sodnika brez potrebe in upravičenosti določen podaljšek 15 minut.

Celjski SK »Olimp« je imel 29. maja t. l. v gostih SK Rudarja iz Hrastnika in kot starejši in močnejši klub zmagal s 5 : 2 (3 : 0).

SK »Svoboda« Ljubljana v prvenstvu LNP. O Binkoštih je bilo zaključeno prvenstvo LNP za 1931/32 v podsavezni ligi. Prvi del — jesensko — prvenstvo je potisnil SK »Svoboda« iz Ljubljane na predzadnje mesto v ligi, na peto z 2 točkama in goaldiferenco 7 : 13 ter z 0 dobljenimi, 2 neodločenima in s tremi izgubljenimi tekmami pred celjskimi Atletiki z 1 točko in za mariborskim Železničarjem s 5 točkami. V spomladanskem prvenstvu je pa dosegla »Svoboda« 6 od 10 točk in tretje mesto za Primorjem s 7 točkami ter pred Železničarjem s 5, Mariborom s 4 in Atletiki z nobeno točko. Score je 13 : 11. Tekme 2, 2, 1. Vendar zaostanek v skupnem prvenstvu ni dovolil Svobodi boljšega mesta od predzadnjega z 8 točkami pred Atletiki z 1 in za Železničarjem z 10. Score 20 : 24. Tekma 2, 4, 4. Svoboda v Ljubljani je lepo napredovala in O. C. v »Jutru« z dne 21. maja t. l. piše o njej tole:

»Svoboda je jeseni komaj spravila na varno dve točki, vse ostale je morala, čeprav s tesnimi rezultati, prepustiti drugim. Spomladi pa je z nepričakovano vohemenco posegla v dogodke in beleži vse klube razen Ilirije med svoje žrtve. Moštvo igra zelo impulziven nogomet, ki je, kakor je pokazala praksa, lahko tudi najmočnejšim opasen. S Slovanom ali s Hermesom se bo morala ogledati za prihodnjo udeležbo v podsavezni ligi, uspeha se ne da s preciznostjo predvideti.

Naj Svoboda še dalje uspeva!«

Grafika, sportni odsek tiskarskih delavcev v ljubljanskem I. razredu ne igra slabo. 22. maja je igral neodločeno z rezervo »Svobode« v Ljubljani, in to 2 : 2 (0 : 2). 29. maja t. l. je porazil nekdanji tretji klub po moči v Ljubljani, SK Hermes, klub železničarjev, s 4 : 3 (0 : 1). 5. maja t. l. je pa spet porazil enako nekdanji močni klub Slovana s 3 : 1 (1 : 0). S tem so si Grafičarji zelo ojačili svojo postojanko v prvem razredu LNP v Ljubljani.

Tudi tržiški Svobodaški nogometaši so marljivi. 16. maja t. l. so igrali z rez. SK Korotana iz Kranja in bili poraženi 4 : 1. Prejšnjega dne, na binkoštno nedeljo (15. maja t. l.), so pa vrli Svobodaši porazili doma SK Triglava iz Kranja. V predtekmi so istega dne igrali Preskarji Old boys z rezervo »Svobode« v šaljivi tekmi. Poraz je bil pa kar preveč resen, 8 golov jim je naložila Svoboda, dasi ni dobila nobenega v revanžo. Uspehi tržiških Svobodašev so razveseljivi.

Ljubljanski SK »Svoboda« v Varaždinu in Čakovcu. 21. in 22. maja t. l. je

gostoval SK Svoboda iz Ljubljane v Medjimurju. V soboto je nastopil proti delavskemu RŠK »Slobodi« v Varaždinu in se ni ravno postavil, proti mladim Varaždincem je dosegel samo neodločen rezultat 3 : 3 (2 : 1). Torej je ta tekma, v kateri so zlasti varaždinski sodruzi, ki so takoj po začetku sprejeli nepričakovano dva gola, igrali žilavo, končala sodružno. — V nedeljo, 22. maja, je pa igrala ljubljanska »Svoboda« prijateljsko tekmo s prvakom Čakovca. Takih prijateljskih tekem, ki bodo vodene res v prijateljskem sportnem duhu, bi bilo želeti še več.

Šahovski odsek »Svobode« na Jesenicah priredi 29. junija t. l. svoj prvi šahovski turnir na Golici na prostem. Povabljeni so vsi šahisti, da se tega turnirja udeleže. Vršil se bo turnir po sistemu izločilnih tekem do zmagovalca, ki bo dobil srebrn pokal kot nagrado. Turnir bodo vodili ss. Ivan Žen, Hoffinger in

Vencelj Perko. Upati je, da bo ta turnir zaradi svoje posebnosti in tudi sicer uspel.

Hazenska družina SO »Svobode« na Jesenicah letos tudi ne počiva. 22. maja t. l. so Svobodašice igrale z haz. družino SO Sokola v Kranju in dosegle neodločen rezultat 3 : 3. Najlepsi uspehi so pa dosegle 5. junija t. l., ko so se izdatno revanžirale za poraz 16. maja t. l. (3 : 6) in so porazile eno najmočnejših gorenjskih hazenskih družin SO Borca s 7 : 3 (1 : 2). V nedeljo, 19. junija t. l. so igrale hazenašice z Bratstvom 3 : 3 (1 : 1). Delo hazenskega odseka, ki pod vodstvom ss. Jože Gregorčiča in Hraniča dnevno trenira, je razveseljivo in videti je, da so začetne težave že premagane. Zmaga proti SO Borcu z dne 5. junija t. l. je razveseljiv napredek in ta prva zmaga naj bo obenem tudi poziv k še izdatnejšemu zanimanju.

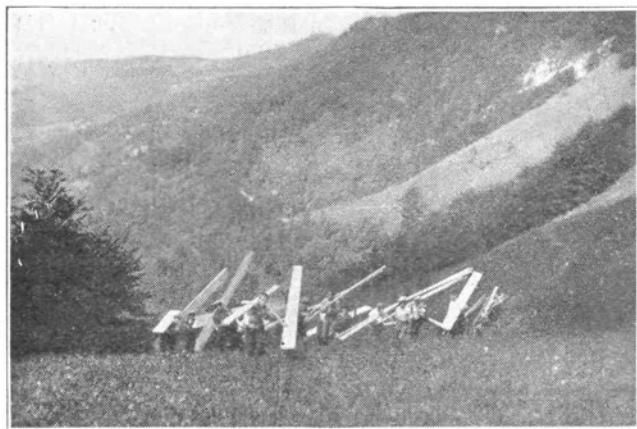
RAZNO

VELIKO DELO DELAVSKE SOLIDARNOSTI

(Zgradba »Počitniškega doma« na Mrzlici pri Trbovljah)

Vsakdo ve, kako hude čase preživljajo že leta in leta rudarji v rudnikih TPD. Kljub temu tamošnje delavsko gibanje ne nazaduje, temveč stalno napreduje.

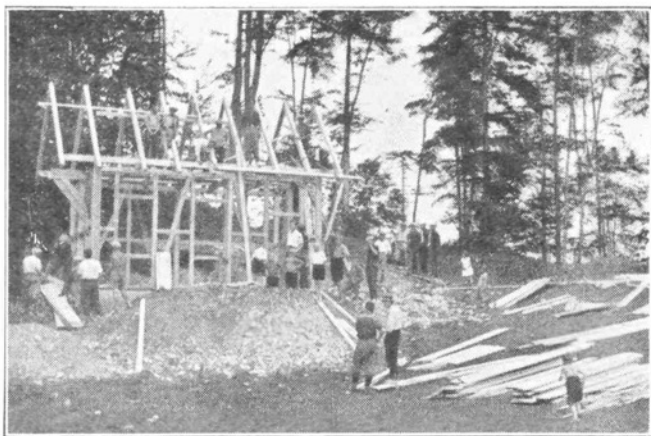
Tako so sklenili zavedni trboveljski rudarji, da na visoki planini Mrzlici postavijo predvsem za svoje otroke »Počitniški dom«, ki bi jim vedno nudil zdravega oddiha in razvedrila v čistem planinskem zraku. Zadruga z istim namenom je sklenila pred štirimi tedni, da še letos postavi na Mrzlici prvo svojo zgradbo. Takoj nato so nakupili potreben les,

Sodruzi in sodružice
nosijo les za kočo na
Mrzlici

tesarji so ga tesali, in polagoma so ga prevažali pod Mrzlico. Drugi so istočasno pripravljali teren na Mrzlici. 12. junija pa je čez 200 proletarcev obeh spolov v dveh urah preneslo ves les na lice mesta in še isti večer je bilo postavljeno surovo ogrodje koč. Dve sliki kažeta dva prizora iz tega velikega dejanja delavske solidarnosti v Trbovljah.

V nedeljo 17. julija bo že otvoritev te koč in takrat se mora zbrati na Mrzlici delavstvo iz vseh naših krajev.

Koča se gradi

Centrala »Svobode« poziva vse podružnice, da na ta dan priredé izlet na Mrzlico in opuste vse druge prireditve. Iz oddaljenejših krajev naj pridejo vsaj zastopstva. Za vse natančnejše informacije se obrnite na: Leopold Majdič, Trbovlje, Delavski dom.

Trboveljski sodrugi so s tem delom pokazali prvi največ razumevanja za to, da mora delavstvo skrbeti za svoje otroke. In prve pomoči in zdravja so najbolj potrebni baš delavski otroci iz sasantih trboveljskih, hrastniških in zagorskih kotlin.

Vse organizacije in vsi premožnejši posamezniki naj dokažejo, da hočejo skrbeti za delavski naraščaj, s tem, da plačajo delež in postanejo člani zadruge »Počitniški dom« v Trbovljah.

Živelo delavsko Trbovlje in prvi delavski počitniški dom za delavske otroke!

Katoliško cehovstvo. — Tednik »Del. Pravica« s podnaslovom »glasilo krščanskega delovnega ljudstva« in mesečnik »Beseda« sta nedavno često ubirala precej radikalne strune, istočasno pa se vé molčala o zadnji papeževi okrožnici o socialnem vprašanju. V 5. številu »Svobode« smo podali bistveno vsebino in svoje pripombe k tej okrožnici, ki predstavlja stališče sodobnega katoličanstva do socialnega vprašanja. Po tej okrožnici najvišjega poglavarja katoliške cerkve so katoličani: za ohranitev privatne lastnine,

proti razrednemu boju, proti socializmu in za ureditev človeške družbe na podlagi stanovske ustave, — so skratka za najreakcionarnejša načela.

»Besedarji« so nam nekako zamerili, da o teh načelih informiramo naše delavstvo, vendar niso povedali nobenega svojega pravega stališča do te papeške okrožnice. Hoteli so se menda iti »slepe miši«.

Sedaj jih je pa pozval s posebnim pismom škof Rožman, da povedo svoje mnenje o oficialnem stališču katoliške

cerkve do soc. vprašanja. In škofovi želijo so takoj ugodili. In zato so se na zadnjem kongresu svoje jugoslovanske »strokovne« zveze posebej posvetovali o tej papeški okrožnici. Frančiškan p. A. Tominec jim je referiral o tem vprašanju, nakar so soglasno sprejeli **vsa načela** papeške okrožnice in referent Tominec je še posebej poudaril, da se s tem izjavljajo za »takoimenovane korporacije, ki niso nič drugega kakor **oživiljeno cehovstvo**«. V tem oziru so torej »besedarji« jasno odgovorili: **so proti socializmu in so za oživljeno srednjeveško stanovstvo ali cehovstvo**, ki je prvič **neprimerno reakcionarnejše** od socializma, pa tudi od kapitalistične družabne ureditve. Drugič je pa **nemogoče**, da bi se človeška družba z današnje razvojne stopnje vračala nazaj v srednji vek. »Besedarji« so se torej izjavili za **reakcionarno**, obenem pa **neuresničljivo**, nemogoče stališče. To drži. Mi jim nič ne zamerimo, ker nismo nič drugega pričakovali, kakor da sprejmejo uradna načela uradnega katoličanstva. Za prav vse naše ljudi bo sedaj tudi nedvomno jasno, da to niso nikakoli prijatelji, temveč da so nasprotniki samostojnega razrednega delavskega gibanja. Če je bilo med »besedarji« kaj takih ljudi, ki so menili, da je njihov pokret združljiv s pravim proletarskim gibanjem, bodo sedaj lahko mirne vesti »besedarje« zapustili.

Neresno in neutemeljeno stališče so pa »besedarji« zavzeli k vprašanju naslova »krščanskih socialistov«. Stališče, kakor so ga zavzeli tu, ne bo moglo imponirati niti škofu Rožmanu. Sklenili so namreč, da se še nadalje imenujejo »krščanske socialiste«. Ta sklep pa tako-le smešno »utemeljujejo« (v 24. št. »Del. Pravice«):

»Zakaj smo ohranili ime krščanskih socialistov, čeprav papež izrecno pravi: **da nihče ne more biti dober katoličan in pravi socialist.**

Iz praktičnih razlogov. Zato, da se na prvi pogled ločimo od marksističnih socialistov.«

Da, res imenitno! Prav tako imenitno, kakor če bi brezverci sklenili, da se imenujejo »ateistične (brezbožne) katoličane«, zato »da se na prvi pogled ločijo« od onih katoličanov, ki verujejo v Boga. Vsakdo ve, da ne moreš biti brezbožni katoličan, ker če hočeš biti katoličan, je predpogoj, da veruješ v boga. Med brezbožnejšem in katoličanom je tako nasprotje, da se ne moreš nazivati z obema imenoma. In prav tako nasprotje je med pojmom krščanski in socialist, ker se uradno katoličanstvo izjavlja proti socializmu kot gibanju, še bolj pa proti socialističnemu idealom o ureditvi človeške družbe. In če si proti socializmu sploh, ne moreš biti krščanski socialist, kakor tudi cerkev ne pozna marksističnih katoličanov. Sicer pa ni bilo na nobenem prejšnjem njihovem kongresu sklenjeno, da se imenujejo krščanske socialiste. Ta naziv so »besedarji« uvedli s svojim časopisnim pisanjem, niso pa tega na nobenem občnem zboru svoje organizacije sklenili. In če noben prejšnji kongres ni sprejel nekega imena, ne more zadnji kongres sklepati, da se »ohrani« tako nesprejeto ime! Lahko bi se imenovali »katoliške delavce« ali po svojem končnem cilju »katoliške cehovce«. In ker se navadno imenujejo pokreti po ciljih, ki si jih stavljajo, jih bomo odslej mi imenovali **katoliške cehovce**, in sicer »iz praktičnih razlogov, da se na prvi pogled ločijo« od vsakega socializma. J. A.

KARL DÜNDEK

knjižničar in vrl »Svobodaš«, po poklicu elektrik, je bil ubit od električnega toka 10.000 voltov. Za njim ne žaluje samo falska, temveč vsa »Svoboda«.

Slava njegovemu spominu!

Knjigarna Kleinmayr & Bamberg

Ljubljana, Miklošičeva cesta 16. Telefon števil. 31-33

najstarejša
v Jugoslaviji, priporoča
svojo bogato zalogo strokovnih in
zabavnih knjig v vseh jezikih, kakor tudi muzikalij za
petje, klavir in druge instrumente. Knjige in časopise,
v zalogi se ne nahajajoče, dobavlja iz
inozemstva v najkrajšem
času.

Razmnoževalne aparate: **Original Opalograph**, naj-
boljši razmnoževalec posebno za note, risbe i. t. d.
Jamčim za brezhibno delovanje.

Pisarniške potrebščine, strojepisni, oglejni, indigo, sesalni
papir. Zvitki za računske stroje in blagajne.

Pisalni stroji: **Stoewer veliki in srednji, Under-
wood**. Rabljeni, dobroohranjeni stroji.

Lastna specialna popravjalnica za pisalne, računske in
šivalne stroje!

Točna postrežba! **Cene nizke!** Cenike brezplačno!

LUD. BARAGA - LJUBLJANA

Šelenburgova ulica 6. Telefon števil. 2980.

Splošno kreditno društvo

r. z. z o. z.

v Ljubljani, Miklošičeva cesta št. 13

sprejema hranilne vloge od 1 Din naprej in obrestuje najugodnejše — V načelstvu in nadzorstvu zgolj zastopniki strokovnih in gospodarskih organizacij —

KNJIGOVEZNICA LJUDSKE TISKARNE D. D.

prevzema v vezavo knjige, brošure, revije, koledarje itd. po najnižjih cenah

MARIBOR, SODNA 20

Najboljši in najcenejši slovenski mesečnik je delavska kulturna revija

SVOBODA

Letna naročnina stane komaj Din 36—, letno izide 12 številk z obsegom po približno 32 strani in z najraznovrstnejšo zanimivo vsebino

TEKMUJTE

V

NABIRANJU

NAROČNIKOV!

Slovenska Narodna Podporna Jednota

največja slovenska gospodarska in dobrodelna zadruga v

Severni Ameriki.

Najboljša zavarovalnica za življenje, za bolezen, poškodbe itd. — Posluje v Zedinjenih državah, Kanadi in Mehiki. — Ima približno 63.000 članov v obeh oddelkih in blizu 650 podružnic po raznih krajih Amerike.

■ *Premoženje nad 4,000.000 dolarjev.* ■

Za nasvete in informacije se je obrniti na:

Glavni urad S.N.P.J., 2657-59 So. Lawndale Ave., Chicago, Ill

